

1-92*

828 s. 828
pp. 1-92
Law of dowry
payment.

pp. 37 typed
£ 3-4-0

ind

17 DEC 1948

Tema ya 3.

Gobula lesaka le mothekō

Dikgomo ge ditšwa dia gonyala, dia
ka morago ga mo batwadi ba mosetsana
le mosogana ba kwane. Ka morago ga
nubotšō le bjatwa bja tthaana boile
go bitšā dikgomo.

Ka morago ga mo ba nwele bjatwa bja
tthaana, batwadi ba lesogana ba bi-
šane, ^{ba leloko} ke moka ba bala dikgomo tšewe
diswanetšego go nyala. Ka tšutšile we
ba swanetše go tthatošetša ba leloko
ka moka dilō tše dikilego tšā ya pele,
bona ba sarditšebe. Dikgomo dikgone di-
e tšwa dieya go nyala.

Mothepa o nyadiwa pele ya gore a
bikiwe a sale lapeng la mmagē. Bjale
ka ge ke tthalušitše gore mmago mo-
thepa, o dire bjatwa bja tthaana, ke
gore ke bja gobitšā dikgomo. Lega

~~828/1~~
K34/82. 1

pp. 1-92*

H. M. Mohlabe
Bethany Mission,
P.O. Richardsdal
24-11-1948.

e sale yo manyana ba manyala, e mpa baphepedi ba kariketse ba phophela ka matla, gore ba nyadi ba mofetše gonyala, ka gobane ngwana wa bona e sale yo manyana.

Go nyala yo manyana - ba ntšha dikgomo tše ditshelago goba tše diphetlago monwana e medi go lukile, bare morwa mokete o ššetše motšhidi wa gagwe. Yo mangwe le yo mangwe a dule a tsibile gore motšhidi o ke wa mokete. Motho yo a ufulago wa leba.

Ditsela tša go nyala, ke gore tsela yapele ke e e tlhalušitšwego ka mona matlakaleng a ka godimu. E we makgolo wa mokgonyana a dirago bjalwa a ya a bitša dikgomo ya mokgonyana, bjalwa bjo we ba bukbitšago gore ke bjalwa bja tlhaana.

Mokgwa wa bobedi, mokgonyana ge a bona gore ba ga Makgolo wa gagwe, a ba phakisi go tliša bjalwa bja tlhaana, o phakisa, ka go roma batho gore ba yo nyala. Fela ka gobane a ba mmitša gore a tle gonyala, o swanetše go ntšha dikgomotšha motheke wa motho. Ka gore yena

Ka noši o bone gore dikgomo tša gagwe ke tšē dintši dia motswenya.

Tsela e ngwe ya go nyala, ke ge mosetšana a ile a loša ke yo mongwe, bjale yo mongwe monna a fitlha a kwana le mosetšana, ke moka a ba a motšhabiša ka ntle le tumelanō ya batswadi ba mothepa. Le gona taba ya mohuta o, kgale e be e sa diriwī, didiriwa mabaka a naa a sekgoa, ka gore ngwana o ya mowe gorutago pelo ya gagwe.

Mmakapela o baka a e swere, ka gobane o motšhabišitšē ka ntle le tumelanō ya batswadi, motšhabiši o a ya a fitlha mosetšana go motho yo mongwe, e seng go kgaitšedi ya gagwe, ka gobane o tšeba gore ba swanetšē go nyakella gona. Go kgaitšedi ya gagwe yo we a swanetšē gore kgomo tša go tšwa yēna di swanetšē go motšiša mosadi, o foya fēla ka gomme ga gore ke dirile molato, ke tšhabišitšē ngwana wa mokete.

Peyō e we ya gabeya kgaitšedi ya gagwe e iša ke batswadi ba mosogana. Ka gobane

Mosogana ore go tshabisa motho, a roma motho yo we, a tshabisa ditšhego gagagwe, gore a yo tshabisa batwadi ba gagwe, pele ga gore batho ba bee ba sebe.

Mong wa motse, ke moka oya batwading ba mosogana, o fitlha wa bu bota gore ke bona ngwana wa lena Kwa gae gae, ona le ngwana wa motse, ore o nyaka go motse. O itse ke tle ke le tshabe, re dikwile e fela ngwana o re ditšhego, ntšhe a bone ngwana yo we a sa beletšhego a tše yena, leho ke motse.

Batwadi ba mosogana, ba bita ba leloko ke moka ba ba tshabisa taba e, ke gona ba kgona ba roma motho go tshabisa mamuni wa dikgomo (ke gore kgaitšedi ya mosogana). Le yena o bega ba bogadi, ke moka go bona le kgomo ba ntšhe ba lebo-ga tšhe e we.

Batwadi ba mosogana, ba kgona ba roma sebaa sa go tshabisa batwadi ba motho gore nyakelang ka mono, ba ba tshabisa ka kgomo e la ya go tšhe ga kgaitšedi ya

Mosogana.

Batswadi ba mothepa, ba tla galefa ka motlwa o ba ka kgonago, mowe ba swane-tšego go tšea mapara le melamo, ba sula sebaka nthago, ge ele sebaka sone se tla-tloga se tšhaba. Ge ba fitlha ba tla ba labola ka bogale, gore se nyata ngwana wa rena, ba lebi a bathe ba galefa ba tla nahomola, go fitlhela batswadi ba mothepa ba tloga.

Ke moka ba tlare go fitlha gae, ke moka ba bitsa ba leloko la gabo go ba botša tšabe. Ge ba kwana le batswadi ba mosogana ba tla roma sa bona sebaka sa gore se pelang o, ba botše ngwana wa rena o be a tšeiwa, rellê dilô tša ga motšete tšê dintši, a ba nyariele re ba bone. Ke moka sebaka so fitlhêtsa mantšhi ga batswadi ba lesogana.

Ke moka batswadi ba mosogana, ba roma batho go nyala. Go nyala ga go tšhadiša go a beba, ga gorate gore ge motho a tšhadiša, mosadi wa monna yo mongwe e be e le gore ke tšhadiša, ka gobane a nyala

go fitiša mosadi wa go setlhadišwe, lego-
na ga go ratege gore babe ba phêphêla, gora-
ta gore la fo fitlha la tšhêla la fetša
motheko wa motho, ba šala ba phêphêla
tša golefa motlhadišwa. Ke yona tšela e
nywe ya gonyala.

Ka go a mogêla dikgomo tše we tša mokgonyana
na yo moswa, ke gore ke moka mokgonyana
o a mogetšwe, go šetšê fêla ge a raka
mokgonyana wa pele, bokgonyana bo šale
nae.

Batswadi ba mosetšana ba roma sebaka
go tsibiša mokgonyana wa pele gore a e
kgopotêle. Ke moka ba fetola sebaka gore
sepela o ba botšê re dikwile, re sa botšâ
ba gešû, ka tsâtšî la gore ke rena bu we
re a rla. Ke moka a ya a bu botšâ le
bona ba tla roma sebaka ga mokgonyana
na yo moswa gore ka tsâtšî la gore ba
latla ka goriale mowe o swanê tšê gore
o kle o bone dikgomo tša ga difeta.

Kopano

Ka letšêtsî le we la gofa motlhadišwa
dikgomo tša gaywe, ge ba Kopano ka

moka, ke moka ba bala ditgomo le dilwana
tša bona tšewe diilego tša tla. Ba bala ba
le bjale ba dutš'i ka moragô ga Kgôrô, motgo-
nyana yo moswa yêna o kamile ka ngwetšo-
ng wa matgolo wa gagê le mosadi wa gagê
ba tla fo motš'a gore ba gapile. Kgomo tša
gore. Je a gapile dilô tšê gagwe kamoka
o mošentsi bogwê ke bja gagwe.

Batswadi ba morogana, ge ba bona gore mo-
kgonyana a tle go nyala kapela, ele gore bjatwa
ba tlaana baile, ba roma sebuka gore se-
pela o ba botšê sebana sa bona o godile
o nyaka go beeletš'a wa gagwe mosadi. Ke
mowe ba ya go ba dira gore motkgonyana a
phakišê go tla go nyala, ba dirêla gore dire
go tšena ba difitišetšê bogweng bja morwa
wa bona.

Go šošêla motšhidi, ke gore motkgonyana
ana ditgomo tša goletšana motšhoko wa
mosadi. Ka goiale mowe ka gobane matgolo
wa bona o nyaka go tšama a kolotse di-
kgomo tšê gošêra melato ya gagwe, ba
swanetšê go iš'a bonyanyana bjawe ba
nago nabjo, ba tla fo šala ba fetiš'a ka

Mmago.

Bopinko, bopinko bodira gore ngwana wa
~~an~~ monna wa sephoko, ditgomo tša gonyala
 moredi wa gagwe di no fella melatong ya ba-
 tho. Mosetana ge a sešu a lošwa, ke moka
 papagê a dira molato, ele gore ana ditgomo.
 Monna o tšama a kwatamiša letolo, ke
 moka ba mofa ditgomo tšewe a dinyusago
 go lefa molato o we wa gagwe. Tšatši le
 lengwe le le lengwe, ge a dirile molato o ya
 a kolotaka baka la letolo la moredi e go
 fitlhela ba fetša motheko wa mosadi. Ke
 yona nyalo e ngwe ya bone. *

Nyalo ena ya bone.

Mmago ngwana ga mōgō le moredi wa gagê
 pelo tša bona dibotlhoko, ka gobane ditgo-
 mo tša go nyala moredi wa gagwe di fike
 kwa ke ba lefoka. Mmagê o kaone ka
 gobane ditgomo tša gonyala yêna di ile
 tša ba le mogadibō. Madimabe ana le
 mothepa ka baka la gore ana mogadibō wa
 gagwe.

Tlala, tlala le ôna e dira gore monna
 a tšeiwe, ka gobane o ku sethe wa lešwa.

828

K34/82

9

bana ba gago ba šitēga. Papago bana o tšā-
ma a Kwatamisā letolo, yoba we ba na-
go le dikgomo.

bobodu, ge batusadi ba mosetšana ele dibe-
du, ngwaga o mangwe le o monywe ke mo-
ka ba tla kolota go fitlhēla mowe a ka
šitago go lefa, mafelo ba swanetšē go
tšea moredi wa mokoloti (letolo). Ka
gobane dikgon o tšā gagwe difeditšē mo-
theko wa mosadi.

Baleloko.

Baleloko, motlheng o we, mokgonyana
a tlogo go phetša molaō wa gonyala.
ba tla fokwa a bala dikgon o tšē ba
šetšēgo ba diamogetsē ka bakka la molato
wa bona. Monyadi o tla no ntšha bo-
nyannyanane bja go fetšisa, mowe go
šetšēgo. Ke tsela e ngwe ya gonyala.
Go madimabe ngwanana ya nyalwa
go ka mokgwa o, ka bakka la gore a ka
sebe le mogadibō.

Go setgodisē ba ga mangolo wa gagwe, ke
matšo yo a nyalago ka dikgomo-nyana, a
seke a fetša setlhano. Batswadi ba

mosetsana ba ka fo dira gore moredi a bona a tlhale mosogana, ka gabane ana di kgomo tša gonyala. Ba no fêla ba bolabola gore motgonyana wa mohuta o, o tšhela tšhego ka lapeng. Ka goriale mowe le yêna e tlabu e kwa ka motgwa o we batwadi ba bolabolago ka ôna. ~~Monyadi~~ ge ana le dikgomo o swanetšê go nyala, baguma-kgolo wa gagwe ba ka seke babule pelaêlo, mosadi wa bona a ka seke a tlhala.

Seema sena sa gore, monyala Kapedi o nyala wa gagwe. Ke gore mowe o tla hwe-tšana gore batšêlane ba kwana. Ka ba-ka le we la goratana ga ba tšêlane go-na o swanetšê go tšea moredi wa bona bare ke ngwana wa sena o tla ba a re go tšêša mollô. Ke ba we o bonago ba e tla ba fêla ka dikgomo tša moredi wa gagwe.

Go tšhabiša, mosogana a ka ntšha mabotšê a ba a nyala ke dikgomo tša go se fêšê mathoko wa mosadi. A bôna gore tšewe matgolo wa gagwe a dinyakago gore a kgone a mofa mosadi a ka seke a dibôna.

828

K34/82

11

Mosogana o leka ka matla gore a kwame
le mosehāna, o diēla gore ge bakwane a
tšhabe naē.

Mosogana ga kgone goya bogweng, ge a sešū
a nyala. Ka morago ga mo banyetšē gona o
kgona goya, ka gobane o bona ditgomo tša
gagwe ka mo diilego. Ke gore o sepela
metthaleng ya ditgomo, ke mokgonyana. Ge
a sešū a nyala a se mokgonyana e noba
bogwera.

Mosogana o tšhabišā kgarebe, ka mora-
go ga mo a nyetšē go setšē tšē dingwe.
Ge a motšhabišitšē, ba romela sebaka
ga makgolo wa bona gore nyakellang
mono. Makgolo wa bona wa mosadi ke
moka o šala sebaka ka morago go phuphe
matlala. Ba swanetšē go ntšha kgomo
ba tšhe makgolo wa bona ka yōna, ke moka
makgolo wa bona wa goma.

Mosogana o tšhabišitšē mosehāna a
sešū a fetšā go nyala. Ba ga makgolo
wa gagwe ge ba nyetša ditgomo tša bo-
na, ba swanetšē go dira bjaluwa ke moka
ba romela batho, gore sepelang lo ributšē-

828

K34/82

12

tša ditšgomo tša rena, ngwana wa rena
 u ka seke a fo apea le ditšgomo. Ba ru-
 miwa ba yo fitlha ba bolêla lentšû le we.
 Ke gore ke molato, ba tla ba fetola gore
 sepelany le ba botšê re dikwile. Ke moka
 bona ba tla šala ba kolota ditšgomo ba
 yo fa ba ga makgolo wa bona. Ke yêna
 tsela ya gorena ditšgomo pu motšgonyana
 ka ntle le goya kgorong.

Bošuwana, ge mosogana ele tšuwana
 a sena selo, tša na tsela a go iša pele ya-
 ba ke moka. Ge ba ile ba dira bjatwa bjo
 we bja gorêna ditšgomo, ditšgomo tša tšo-
 na, a ba tšhalošêša gore ke motšgona go-
 dira molato sa bobedi a ke naso. Lang
 ge ke phela ba ga makgolo ke tla le
 berêkêla. Ba ga makgolo wa gagwe ba
 ka seke ba moiša kgorong, o klaba motš-
 di wa bona a ba le ngwana wa motšoa-
 na ba ntšha ditšgomo tša ya go fetiša
 mmagê.

Ge makgolo wa gagwe a kare a tšera
 ditšgomo tša go fetiša motšdi wa gagwe
 motšgonyana, a gopla gore ka jobane ke

828

K34/82

13

dutši naē ba ka seke ba dira seke, e seke a
e pea ka fase ya matgolo wa gagwe. Yēne
le mosadi wa gagwe ba ka seke ba phidisa
na ga botse.

Namane a e le bale mmago yōna, le ge le
ratana bjang le bjang. Mosadi o tla fotho
ma go diēla monna metgwa, mowe mo-
nna a bago a Kwata a tia mosadi, ke
moka mosadi a tloga a ya gagabo, ba gaboba
tla motšū gore a dulē.

Monna o swumetšō go nyathēla mosadi wa
yagwe, ge a ile a hwella gore mosadi o
ka gagabo, monna a ka seke a ya a tse-
na ke motšeng wa matgolo wa gagwe.
O tla goma a boēla gae, ke moka a fi-
ttha a romēla motho gore sepele o mpu-
tšisetšā ba ga matgolo gore mosadi waka
a gōna. Kowe gagabo.

Sebaka se tlaya, ke moka su fittha sa
butšišā, ba tla mafetola ka gore se, fē
la a se nyatše go tšeba ka ntwa ya boma
se nyatša gore a se fe dikgomo tšā rena
a tšee mosadi wa gagwe. Jo seng bjale
a se robe, se tla dula naē.

828

K34/82

14

Motgonyana o tla leka ka maatla go nyakêla
dikhomo a fê ba gona matlogole wa gagwe,
ba kgone ba mofa mosadi wa gagwe. Motgwa
ela a goba a dira o ka seke wa bona a sa
dira ka gobane o file butswadi ba gagwe se
we ba goba ba sebelaela.

Motgwa wa gore butswadi ba mosadi ba
ka motsa gore a tlogêle monna a tšee ke
monna yo mongwe yo we a ka ba fago di-
khomo, ya go disega ge mosadi a tšêšê a
le bogadi. Diwila ka segologole mosadi wa
matshegong a tihudisive. Matsatši a no gô-
na yo a disega, ge ba bona gore motgwa
nyana a nasele, gona ba kgona go tshotshê-
letsâ moredi wa bona, gore a tlangagê,
a tšee ke monna yo mongwe

Ba tšêšêlani ba bangwe, Mantle le gore o
fetsê go nyala moredi wa bona, ba ka seke
ba go bekêla mosadi. Ke yena moredi wa
bona, mosogana a ka leka ka maatla gore
a tšhabisê, a ka seke a dumêlu. Ke gore
o kwê ka motgwa o butswadi ba gagwe
ba bolelago ka ôna, ge ba malmu gore
a seke a leka a tšhubu.

828

K34/82

15

Iema ya 2 malao wa dilô tša gonyala.

Dipudi le dintku.

Dilô ka moka di swanetsê gonyala, dilô tše bjule ka dipudi, dintku, dikgomo, matsêpe, mabêlê, naka la tlou, Matsatšing a le ditshulete le dilwana tše dingwê. Bare mogwe ufa o a nyala.

Mogalabje yo mogwe wa ga Masekhoma oile a khala ke mosadi. A rêra ditshoto tša gagwe ka moka ba mofa, mafelong a keile ka bolaya le ngangwa laka ka lefa le swanetsê go lefa le lona, baile ba lelefa ka tšhaana ya mabêlê.

Le ngangwa, ke nonyana e nywe e kgolo, e ntso, ya maoto a matêtele eseng a matêtele lele, le na le molomo o matêtele bjule ka masianoke. Nonyana ena ga se batho ba bantši ba we ba jago, ke yona e we ba goya ba ntšha tšhaana ya mabêlê. Ke gore go bōnagala gore selo se seng le se sengwe ba swanetsê go selefa se we baile go ba fiwa ke motigonyana.

Kgule dikgomo e be di sathala, dikgomo e be di ruiwa ke ^{di}kgōši. Kudu basadi e be

828

K34/82

16

ba nyala ka matšepa. Barho fêla e be ba
 ruite dipudi le dintu, Mosadi o be a nyadiwa
 ka dipudi le dintu, ka tsana a gorogê, ke
 gore a bikime.

Mowe nyalanong ya bona, masome a mabedi
 a dipudi le dintu tše phethago menwana e
 medi e be dinotšea motho. Goba masome a
 maso le metšô ka godimpe a dipudi, di-
 ntu le tsana masome a mabedi. E be gole
 ka mongwa o we, e le gore palelo ya bona
 bue motho a fele. Ke gore lege o ile
 wa beka mosadi, ba ga mangolo wa gogo ba
 dira molato, ba dira bjaluwa ba tšilo ko-
 lota kgomo goba tše pedi, ba yo lefa molato
 wa bona.

Kgomo tsela mangolo a kolotilego, ke maha
 libene manyalong, ba ka seke ba gofa tšô-
 na. ke yêna mangonyana a ka seke a
 dišea. Tsela ya gore a dibone le yêna
 a dira molato, yaba ka nnete ana sa
 golefa, o ya ga mangolo wa gugwe go kolot-
 ta sa golefa molato, empa yêna o swane-
 tše gore ge a dibone, a gome a diboe-
 tše ya mangolo wa gagwe.

828

K34/82

17

Ditšhomo tšena tša go a dima ke manyala wa gagwe, ditla tšea molato o manywe. Ke gore motšhomoana ya yaba le ngwana wa motšhomoana, ge a mošiša ga melome wa gagwe yo tšea mosadi, ke tšatši le we diago go badima mowe motšhomoana wa morwae.

Metšheng ya bolelomo, dipudi le dintu, a di badimi kudu manyalong, ka baka la gore ditšhomo ke tšea dintu. Kudu dipudi, difelege-tša ditšhomo, ge motšo a utšha dipudi tša go bapa kgomo, o utšha dipudi tšea diphephago menwana e medi, mowe ba tla dibala gore ke kgomo. Dintu tša go dira kgomo ke dintu tšea nne. Ka ditšhomo manyala wa mosadi ke lesome la ditšhomo, le kgomo ya tšweki e we e diago lesome le tšepedi. Dipudi tša go fetša motšho wa mosadi masome a phethago manwana ka otee le metšo e e tšheletšeg. Dintu masome masome a mune a unago le dintu tšea phethago menwana e medi. Basadi ba matšhomo tšea ba na le manyala o moyolo.

Le gona basadi ba matšhomo, ge mooguna a sena sela, ba ka sena bu go adima mosadi wa yago, ka ntle le gore a nyale o fetše.

Yo we o ka bonago ba moadima, o tla hwetana gore ke baga malome wa mosogana, motho fêla a wa.

Matšêpe, matšêpe kgale e be e le tšona dikgomo tša yona, ka lesome la (malepe) matšêpe motho o be a tšea mosadi. Kgoši ge e tšea mohumagadi lesome la matšêpe le metšô e metlhano goba masome a mabedi. Ke gore mosadi ka dipudi tše didiraga lesome motho o be a tšea mosadi le mphiri le ona o be onyala mosadi, orwala ke matšôlo wa mosadi, ge ele papage o fiwa magagane.

Nyalano ena ya matšêpe, a se nyalano e ya goba e diriwa mo fêla, e be e diriwa matšêko ka motša. Bo mabêlê mpolaê (dipôkôlo e be diwa nyale mosadi nu bakka la gore a dilewe.

Dijô tša lebaka la tlala e kgolo, tlala ya matšhona, ka lebaka lewe mabenkele a ba a satlala e ba a se matšêpe. Gobe yona le lebenkele mošola wa lepelle mapulaneng ga mamogolo, le le nqwe lele kgutšudinê ga matšhona-

828

K34/82

19

ntshabeng, le lengwe le le molokwa. Batho
ba phalla ba ya reka mebêlê mowe, empa
e be ba fotswa ba rwele ka dišubana
a Hura Kudu.

Go bile gona le ditlhare tšê dingwe tšê
we ba dijaya, ana ke muma a tšona:
Mogamata, Mametane, Mankopa ya dikgo-
mo, Mago, Makata, Mabilo, dintlho, diphaya,
ditlhatawa, ditšie, Magapa le ditlouma.
Bjale ka ge naga e ya gešu ena le di-
kenywa tšê dintši batho a batha batha
Kudu.

Mogamata, ke motlhare wa diphephe
tšê bjale ka panana, bjale ôna ba ya
thito ya ôna ka moka, ba oja botala.
O mela godimu ga ditlhaba Kudu kama-
weng, mowe yonago le moru. Mametane
le ôna ke motlhare o o melung me-
rung, ba oja matgata (dimati), kowa
ditlhabing o e nywa digwere tšê bjale ka
tšê mophuroku. Mamati le digwere tšê
ôna e be baapea ke moka ba dija.
Mankopa wa kgomo le ge eke wa kgale
e be ba bešü ke moka wa kgoropana.

828

K34/82

20

ba šila ba Roma buupi bja ôna, ke gore ge motho a enwa metsi a tla kgona go dula ka teng gagagwe.

Dipola, e be ba ditopêla bjale kamama la ba a kgobakanya, ke moka ba ditšhele ka pitseng, ba dišoga tšü ba tšê dikoto, ke moka ba kgaphola. Le hojje le letlha. Kwane ke mesôgô, ba e a pea, ke moka yare kowa e budule ba e setla ka lehudu ya kgona e lewa, ke buušwa yôna ka noši motho o kgona go nwa metsi.

Dipaba, ke dilê tšê ba goba ba difula ke moka ba diphaphasä ba diênêla ka metsing, tšäre kowa dikolobile, ba dimona. Ditšä e bjale ka lešobošobo, e be ba katêla buupi-nyana ka masago go yôna, ke moka yo mongwe le yo mongwe o ja ka letšee go diêla gore yo mongwe le yo mongwe a be le motšetanyana.

Dikenywa tšê dingwe tšê, mago, makata, mabilo, dintlho, diphaya, ditlhatawa, magapa le ditlouma ke meselo ya mesegele. Mago le makata ge motho a ile a ja ka mantlu a lumisa ka tšeng.

Setlhare sa ôna ge motho a fitlha gae, basadi ba swametšê go a pea morogô wa mošiki le thepe ba jê ôna, ke gona motho a ka setheng a loma nku teng.

Mogaba, lešokgwa le marowa, ke ditlhare tšê dingwe tšê golewa, empa e be dime-la magakala. Moselong o we o be olata ke masogana, ge ba tšobaya naô, o mo-nywe ba iša ga makgolo wa bona le me-selo e bjale ka mogamaka le Mametše. Gore ba ga makgolo wa bona ba seke ba šitega. Mokgonyana a fe wa nyala, ka goriale motlhany a yo nyala ge a ile a tla-ellwa ana tuba ba mofa mosadi wa gage a beka.

Ka morago ga mowe gwa tlhugu tlala ya marapô, tlala ena a yaka ya bolaya batho. Banna, basadi le bana e be ba tšama ba kopêla marapô, ba iša le bentšê leng, ke moka mong wa le bentšêlê a ba rekêla ka maupi. Yana mowe mosoga-na, o fêla a romêla se šubana go-fo mosadi wa gage gore a seke a šiteya.

828

K34/82

22

Ge mothepa a ka tihala dilō tē we
ka moka mokgonyana, o swanetšē g diē-
ra, ba ga magolo wa gagwe ba swanetšē
go dilefa.

Ka baka la phišō e we e ilego ya bantše,
go kwagala gore dikenywa tše we dingwadi-
lwego ka mogodimo e be dihwetšwana kgae
ufsi le dinoka. Tša ~~kgole~~ kgole le dinoka
dibe diomeletše, ge motšo a ja tšona a
thoma a e netšas gore dikōlōbē a kgone
go dija.

Monna le ge a šetše a feditše gonyala,
moso o we a boyago naō o swanetšē
go fēla a e fa mosadi wa gagwe.
O mangwe o ja le batšwadi ba gagwe.
Le ge monna a bikkile, magolo wa
gagwe o swanetšē go mofa, Magolo
wa gagwe le yēna ge a ile a thopo-
la, o fa bana ba gagwe kabēlō ya
bona. Bana ba gagwe go bolēlwa
ka mokgonyana wa gagwe le mosadi
wa gagwe.

Basedi ba ba goba ba e ya ba sela
ka mosola wa le pēle, e be ba phela

828

K34/82

23

Ka bo thata, ka gobane, e be gona le ma-
kgema ka mosola wa lepelle. Motso o be
a ka sethe a sepela a le noši, a sepela
a e noši a thele lepelle, ba molačela mowe
thabeng. Go be gona le sediba le ga lehono
se salegona, bare, ke sediba sa makge-
ma. Ye motso a rogela gore oya gonwa
metso, ke moka bona ba laletša ba mōna.
Ye a tšena sedibeng ke moka ba motata
ba mlaya. Lesaba le lentši le ile la
fela fela fawe, ka bakka la tlala, ba
le moga ba sepela e le ba bantši ke
gore a ba kgone go le thōma.

Mokgonyana le ge a ile a thusa ma-
kgolo wa gagwe ka meselo, gonyala gō-
na o swanetše go nyala ka bakka la gore
a ka seke a bala meselo, ka gore a
ba thalane. Ka mokgwa o we mokgo-
nyana a go thusa makgolo wa gagwe,
makgolo wa gagwe o tla motšhepa
are ke na le ngwana, o tla ja tša
mose o go isa go sa febgo, go fela
ga tšona ke lehu.

Dithorwana, ba we bunago le dithorwana

tšē we metlheng e we e bego e le ga-
 ūta, kudu re ka bolēla ka gore e be ele-
 le raga le we go kwagalago gore mowe
 le diriwago gona, balebendi ba dula ba
 lebele tšē gore ge matla motšha a e tšwa
 ba molebelle, ba dirēla gore a seke
 a tšwa nalo.

Dithōrō e be dile ka mokgwana o we.
 Mosadi o be a ditl hōkō mēlu kudu, gore
 tšha seke tšha fūlla le ge e le ka ete e
 ya seke ya rōtha. Ba fēla ba ntšha
 ka le gofi, ba rita morito, ya mongwe
 le yo mongwe a hwetšane kgokolwana
 e we a kgemago ga bedi la boraro a
 letšisa. M malēlo ore, butši a butši buja
 'mabuka.

Morito e be ele setlhare, se tlhore a
 se a lafe ka go tlala. Ka morago ga mo-
 ritō ke gona ba kgonage ba tšija dile
 tšē dingwadilwego ka mo matlakaleng
 a ka gadimu. Ba kgonyana ge ba o kwa
 gore ga bo makgolo wa bona seša se ti-
 mile, ba fēla ba ba tšwapēla, le bona
 bu dirē n phokolo. Mokgonyana a fe wa

Nyala.

Sego sa metri, ge motgonyana a yo kgopela se-go sa metri. Butswadi bu mosetana ba tla gopola ka motgwae e a ilego a tshusa ka ona, bjale motgonyana a na sa gonyana. E moka ba mofa mosadi wa gugwe, bu setlha le para dikgomo tšewe a swanetšego go bu fa ge a dibone.

Naka latlou, le naka la tlou e be ba sa nyalle batho fêla, e be ba nyala baredi ba dikgozi, le ge kgozi e tšea moredi wa kgozi e ngwe. Motso ya mongwe le ya mongwe yo we a nyakago go tšea moredi wa kgozi, a swanetše go ntšha naka latlou, kunte le lona a ka seke a motšea. le ya baredi ba ntona e kgolo go bjale.

Batšhoti ke gore batho fêla, e be ba sanya lwe ka le naka la tlou, ke bo morwa mang ge ba tleba banyalwa ka le naka latlou. Eo bjale ka meropô e be e a para ke bulka mosata meropô wa phula le pudubudu le mantona.

Dikgomo, bjale ka gore mabakeng a la a dintwa, motso fêla o a sa ruu

828

K34/82

26

Kgomo, dikgomo e be goruwa dikgoši le mantona a we a nago le batho ba bantši. Ka morago ga dintwa, batho kamoku ba thoma goruwa dikgomo. Bare, motho o be a bereka ngwaga ka moka a bēvēkēka Kgomo ka etee.

Moredi wa Kgoši, ke gore motho ye a tšea moredi wa Kgoši, o fo nyala golekana le methapa e mengwe, ga gona phapanō.

Go tšea ga Kgoši go batho fēla, basadi ba we, Kgoši o fo banyala bjale ka basadi ba bungwe ge ba nyadiwa. Dikgomo tše we dinayo ka godimu ke dikgomo tša go nyaku mohumagadi. Tšona lesome le tše zha-ro yoba le tše nne ba ntšha.

Mokgonyana le mogogadi, ke gore Mokgonyana ge a feditše go nyala, a bōkile mosadi wa gagwe. Ge a e fa matyolo wa gagwe selo, o fo mofa, fēla ge ditaba diile tša ba ka mokgwa o mongwe le ge ditaba di kaba Kgorony, a butēla gore ka tšatši la gore ke ile ka fa matyolo selo. Jaba ewe a e Kwale. Ebe a mofa ka gobona gore le yēna o Mofa sa gagwe.

828

K34/82 27

Ditseka tekuanane. Je motho a nyetše dikgomo tša gagwe ba di a mogetše, ba tla nyalaka ba Kgonyana gore ba ntšhe mphaka wa dikgomo, ka ôna bare Kgomo e ngwe ge ile ya hwa, ba tla tswia ka ôna. Selepe ka sona ba tla aga lešaka la dikgomo. Kgati, ka yona ba tla gapa dikgomo. Ke dilô tšewe ba dinyakago ka morago gomo ba nyadi ba šetše ba nyetše.

Kobo le patši, dilô tšena ke tša mafellô, gobjale ka yona Kgomo ya tšwetši. Ke gore moKgonyana wa fetlha a Kgopêla sengô sa metsi, ke moka ba monyaka Kgomo ya tšwetši, ge a ntšhikê yona, ba monyaka patši ke gore mošhuphase le kobo ya bšeyo ya mmago ngwana. Pudi ya maduma le riku ya molomo wa batswadi di cepela le dikgomo ge dia gonyala le dilô tšê tšê mphaka, thupale sekpe.

Mehuta ya dikgomo tša gonyala, ditshadi dipholo le diphezela. Motho a ka fontšha ka mokgwê o we a ka Kgonyana, ure re kesomeng la dikgomo magangwe dikgomo tšê diphezela menwana e medi ke diphezela

le tshadi tše pedi, galukile fêla Kgopolo
 e Kgolo ba nyaka ditshadi ka gobane di-
 tla tswala, ke ga go le bjale ba ka seke
 ba digana. Kgomo e ya goba ilea ke
 ya pãô yôna bare o rugile baga m-
 Kgolo wa gago. Ka goriale mowe mokgo-
 nyana o swanetše go ntšha pudi a le-
 fe maroga. Go bjale ka pudi ya phôkô
 ke maroga, mokgonyana o swanetše go ntšha
 seto a bagole pudi.

Kgomo ya tšhupja, Kgomo ena e be e sa
 dumella goya bogweng, ka gobane batho
 ke ditšhupja. Mokgonyana o swanetše
 go e didisa dinaka ka seto, ba Kgone
 ba e mogêla.

Matsatsi a bolelano, dikgomo tša di-
 tšhupja ba nyala ka tšôna, a ba sa
 dira mokgonyana molato a naô, mo-
 we go sa ilago ke Kgomo ya pãô.
 Molatô Kgomo e ya pãô mokgonyana o
 swanetše go e fagola a Kgone a ya
 nyala ka yôna.

Basukulugi, mona lefaseng la gošu, ga
 gona batho ba bantši ba we ba sekulu-

828

K34/82

29

gileng. He bona ba we ba sukulugileng
monyalo wa bona o fo swana le wa ba he-
leng. Yu gona motho ya we a ramelago
ngwana wa gagwe sekolong. Sekolo ba fo
tsena sekolo sa gae ga mōgō le leballō,
ka goriale mowe lefaseng la gesu go sa
tletsē sesotho.

Mowe gonago le phapunō, he mo, fêla ba
bangwe ba rwala mabêlê a bona baya ba
dira ka lapeng la matse wa yo mongwe he
moka ba rwala yaba bjälwa bja zlhana-
na. Ba bangwe ba setla maupi a mantš;
ba rwala ba iša bogadi bja nywanana
ba yo bitsä ditgomo. Le gobetta ga bona
bu betta mosegare, a budie se boka ba-
ke.

Mosoguna o swunetsē gobolotsä mosadi
wa gagwe go fitlhêla a loya. Ditshinya-
gallō tsä mowe ke bolong, mosoguna o
ntšha lesame la masêleng ke setlhathesa
mosadi wa gagwe, le seke sa gōsitinya
kokeri seotlo, le dikobo tsä ditlhame tsä
mo ba bina melōpê.

Motšiši wa monyalo, ~~motšiši~~ motšiši

828

K34/82

30

na ge a nyala batswadi ba kgarebe ba
tla motša gore re nyaka dikgomo tša gogo-
ma ga gore, ge a se nako batswadi ba kgare-
be ba ka seke ba thaba. Ba tla fêla
ba mogopolela gore ke mpja a na selo. Mo-
tlo o mongwe ba dira gore moledi wa bo-
na a tlhale.

Kudu ge mangolo wa motlo wa kwe-
are ke nyaka kgomo tša gore ke gore ma-
kgolo wa gagwe ona le molato, ka gona
o diêla gore mokgonyana a moutšhe mo-
we molato, molato wa mangolo ke mo-
lato o mogolo wa dikgomo. Mokgonyana
ana dikgomo tša go ritšha mangolo wa ju-
gwe mowe molatong, mangolo wa gagwe
o tsama a kolata. Go motlo yo we a
hwetšhanago dikgomo ke moka o tla tšea
moleli wa gagwe, ka gobane o tla motša
gore a kena mokgonyana, ka mokgwa o
o mpinago ka ona ge o ka napa o tšea
moleli wana. Manna go we ge a kwana
le taba e, ke moka o tsena ka lapeng eba
mkgonyana. Yo la wa pele ba ritšha ba
mofa bonyanyana bja gagwe wa tšwakalape,

Tema ya boraro ka mogêlo monyala.

Maduma a pudi ya ka mogêlo. Ke gore ke ge motho a eya gonyala, pele gagore ba ê gonyala, pele ba swanetšê go tšibisa ba leloko gore ba kgobakane ba ba šupe ditgomo tšê we buyago gonyala ka tšona. Ke moka ba kgone ba tona batho gonyala.

Bjale ka ge go tshališitšwe gore banyadi ba swanetšê goya ka mabanyana. Je ba fitlha ba nthu pudi ke maduma. A ba ba botšê selo, ditaba ba tla ba botšê ka moswana.

Ka moswana ke gona ba tšogago ba ba botšê gore re tšilo nyala. Matšogolo wa bona, o tla ba botšê gore ke lekwile boêlang nthago, ke tla le botšê ke sa tšama ke botšê ba gešê. Ke moka ba boêla nthago.

Matšogolo wa bona, a rate gore batšogonyana ba gagwe ba re ge banyala ebe ba e nwa metsi, o dira bjalewa. Ke moka a tšibisa ba gabo gore ka tšatši lagore. batšogonyana ba atla ba tla gonyala. Ke

828

K34/82

32

moka o romela sebaka go tšibisa ba-
kgonyana gore ka tsaki la gore re hwetä-
neng. Pudiela ya maduma ba e be ile, ba
tlilo botsa ba gabo gore ba kgonyana ba
ile go fitlha mo ba dumedišitš'e Kapudi
še.

Bjale ba tšena monyalong ka moka
o ke tšhalušitš'ego ka ona ka matlaka-
leny a ka godimu. Ka motago gomo ba
feditš'e go phophela, ba tšhela pitsa e
kgolo ya bjalewa ba bea ka nywakong
wa bakgonyana, ke bja bakgonyana. E
ngwe ba e bea kgakala ke pitsa ya
bagogadi.

Pitsa ya bakgonyana, bakgonyana a ba
swanela gonwa, ba letela beng baditš'omo
gore ba tle ba nwe nabo. Motho ya mangwe
wa tšwa o botsa batwadi ba masogana
gore go fedile, bjale ba re file bjalewa.
Ka moka ba bolesogana ba tlilo tšena
ka nywakong ba nwa bjalewa. Ge ba fed-
itš'e ke moka ba tloga go sala banyadi, bone
ba tlatloga ge letšatši le e ya madim-
lo.

Ka mogêlô ya dinyalo, ka morago gomo ba nyetše, ke moka bunyadi ba a tšwa ba šupa ba ga mangolo wa bona dikgomo. Ge ba nyadi ba ile ba ntšha tšhupa ya dikgomo le mphaka e telepe, badigapa. Ge ra seke ba ntšha dilô tše we boga mangolo wa bona ~~ke~~ ba ka seke ba a mogêla dikgomo, ba tla goma natšô. Ba tla dia mogêla motlhung ba tlišago dilô tše we tšô ka mogêlô.

Ge dilô tšô ka mogêlô ba dintšhitšhe mangolo wa bona o botšô ba kgonyana gore digapeng le ditliše, ke moka badigapa ba dišô. A ka seke a dumêla gore didulê ga motkgonyana, ka baka la gore a ka fêla a uti manamane a tšôna, fêla ge a bôna gore motkgonyana wa gagwe o lukile, a ka fo dira gore dibe didutšhi ntšhe, empa ga se mo lae, gore moredi wa gagwe a yo apea le dikgomo tšô go monyala.

Ge mangolo wa gagwe a bona gore dikgomo dikatla tšô molupišô ka baka la go tšhoka modiši, o no dilesetšô ga

828

K34/82 34

Mokgonyana. Mokgonyana a ka foba a
 dišumisa ka mokgwa o a ka kgonago.
 Je kgomo e ngwe e ka hwa, mokgonyana
 o tibiša makgolo wa gagwe gore kgomo
 e ngwe e hwile. Makgolo wa gagwe
 o ya go tswia a tswala dinamama a isa
 gae gagwe. O ha fa moredi wa gagwe
 moubê wa gagwe, le le tshakôšana la
 lešaka lešala le mokgonyana. Ke gore ke
 nuna ya go tswalla lešaka. Je kgomo e
 ile ya tswala o swanetše gobeya ba
 ga mokgolo wa gagwe gore kgomo e tswetše
 ka tshali goba phiso.

Makgolo wa gagwe o swanetše go fela
 a e ya a bona dikgomo tša gagwe. Ke
 ge pegô ya gore kgomo e tswetše o swa-
 netše go bona mmala wa namane, go ele-
 letša ge bare namane e hwile a ya bona
 pokgopa wa yona gore ke nete ke yona.
 Ba ka seke ba lesetša go tswia ka
 gobane e ka zinyega.

Mokgonyana a ka seke a kgona go tswia
 a kgomo a ija, ka gobane ga se tša
 gagwe, yena ke molebeledi fela.

828

K34/82

35

Ke bona ba ga matkolo wa gagwe ba swane-
tšego go monguthêla.

Mosadi yo mongwe wa ga Matkoroapo o i-
le a hwela ke mosadi monna, bjale more-
di wa gagwe a ratana le mosogana wa
ga Masete. Ba nyala moredi wa gagwe,
ka baka la go tshōka modiši, a lesetšō
dikgomo bogadi bja moredi wa gagwe.
Mosadi o ile a bōna mebalu ya di-
kgomo.

Dikgomo di bediphela ka go kguse-
tšā ka thabeng. Dikgomo tšā tša ke
tladi, mokgonyana a bona gore tšā
matkolo wa gagwe a tšā teiwa, a no
tshabêla matkolo wa gagwe mokgošī.
Je a fittha matkolo wa gagwe, mokgo-
nyana a šupa matkolo wa gagwe gore
kgomo e ke ya gago, matkolo wa gagwe
a gana.

Mokgonyana o ile a tšwisa dikgomo a
dija. le baka la gore matkolo wa gagwe
a yo gapa dikgomo. Mokgonyana a ya a ga-
na le kgomo e ngwe, ena le namune. Ditaba
tšā ba tšaya kgorong, Kgôrō yare, mosadi

828

K34/82

36

o swanetsê gogupa dikgomo, tsêwe tsê gohwa
 Masete ke tsê gogo, ka gobane le goja goile
 gwa ja wena. Je o be o bôna gore Kenne
 te kgomo ke a makgolo wa gogo, bjale makgolo
 wa gogo o gana go gopa ja kgomo, e be o be
 o buthîtsê banna ba bangwe. Le ge kgomo
 e be e bôla a e bolle wena, e bolle mong
 wa yôna.

Mokgonyana wa mohuta o we ke mokgonyana
 yo mabe, a se tsêclanô e botse. Ka dipela-
 êla tsê makgolo wa gagwe ba ka seke
 ba ba le bophelo bjo botse. Mokgonyana le ma-
 kgolo wa gagwe go ya kgorong ke phôšô. Ka
 moaga mokgonyana a tshabêga a babja,
 kemoka a hwa.

Ditshatse. Je dikgomo di^e go šupiwaba
 ga makgolo, ba ya makgolo ba bitšâ ba
 gabo ba kgobakana, ba nyadi le bona ba
 ba swanetsê gore ba be le sebaka sa bona,
 bala le bona ba be le sebaka sa bona.
 Ba kyane ba bu šupa dikgomo tsê bona,
 Taba e we ke botshatse, ka gobane ditsh-
 ka dire pele le moaga.

Motho yo mongwe le yo mongwe o tshîkômê.

828

K34/82

37

la mmala wa dikgomo. Batho ba kgale e be
~~ba~~ na le pelamedi, ba dikeha ka dipelong tša
 bona. O ka kwa mongalabje a sa tšebame-
 bala ya gonyala mosadi wa gagwe. Batho ba
 matsūti a no se le bala kudu, go bōnagala go
 se se le badisā ke gongwala mebala ya di-
 kgomo ka dipukung.

Go bōna ga dikgomo a se go tšea, motho yo
 mongwē le yo mongwē yo we a leyo kgaufo
 o swanetše go tla a bona mmala ya di-
 kgomo. Ba dira ka mokgwa o we go diē-
 la gore yo mongwe ge a ile a hwa, yo mo-
 ngwē o tla šala. Ge ba ka tlhalana mo-
 kho goba batho ba we ba go bōna ke bona
 ditlhatse tša taba e we. Molato o mongwē
 le o mongwē o a tlhola ke ditlhatse, ka
 ntle le ditlhatse le kgatla ke šita go a tlo-
 la.

Go bitšā batho ba šele gore ba tle ba bone
 dikgomo tše we mongonyana a nyetšego ka tšō-
 na, ke taba e e dišegago hue le kae. Botlha-
 tse bja leloko ka letse, ga bokwale kudu,
 ka gobane gona ke seema se basego tšhwane
 tšōyō e tiēla ga gabo yōna. Ke nnete ga

828

K34/82

38

gona motho yo a ka latlhago wa gabo, o swanetše go leka ka maatla gore a mo emelle. Motho wa theko o tla bolabola therešo e we a e bonego.

Yobjale ka ge ba sathōma go supetsāna dingamo tše we di swanetšego gore ditšwe di e yonyala. Motho yo ba dulago na e kgau-
fisi ba mmibā gore le yēna a tle a dibō-
be. Le ge ba roma motho wa lelōko laga-
ba gore a e yonyala, ba swanetše go moroma
le minna o šele, ke yēna tlhatse. Le bona
bu phopedi ba ka seke bu fo phōpela bu le
noši ba tla bitšā ba theko bu we ba gōša-
hego nabo gore le bona ka be gona. Matse
go swa ya bu batagani, se seki se noši
selle pudi ya phokwana. Ke se mona ntso a
e kgumole, e tlang le nkwišeny bu ga mōk-
te ba tlike ba tllilo nyala. Ka moruwana ge
ditaba di eme ka mokgwā o mongwe nkutla
ka šita ke ditaba. / 2/10/63

Lehu ke letee, ba bangwe ba tlahwa ba
bangwe ba šala. Je ditaba tšū tšeano ya ba-
na di eme ka mokgwā o mongwe, ke bona bu
tla thušago, go tlahošebā ba we ka sa še-

828

K34/82

29

bego, gore ba kyine go la molamya ba fupani.
Go fana ba le bababedi.

Dilô tša gofa mungolo wa gago le bababedi, mo
tšha ditaba dieme ka mokgwa o šele, mungolo
wa gago ye o motšā gore ka tsūtšī la gore ye
ba ka tsūtšī le lengwe ke ile ka gofa relo
sa gore, o wa gana ka gobane le tšhanopē-
lane, mola ebe le sakwana. Ka go tšhona
botšhabe ke moka o lobile. Mome rehwetsāna
seema sa gore, a lee le tšetšela ba le
tšetšē.

Go lekana ga dikgomo le dilô tšē dia mo-
tšwego. Dilô tšena tša gonyala mošetšana
ka moka ga tšona dibolokwa ge botse, dikgo-
mo di dulēla mmogō, dipudi le tšona ga
tšona dikobo le dilwana tšē dingwe le tšona
ša gona le swaō le we ba ka le dirago le
swaō la tšona ke mebala ya tšona, ge di-
ile tša hwetsāna tšē dingwe dikgomo di
fo tšena ka sakeng ka letee, dipudi ka
sakeng la dipudi.

Kgale ebe ba setšha le para, tšhellhō e
we ya bona, e badile dikgomo tšē gonyala
ke tšewe dišetšego gore a tle a fetšišē

monyalo wagugwe, tšhe we ba dibonego ba dibe-
ile ka dipelony tšha bona. Dilō ka moka tšha
monyalo dia ngwadiwa, fēla dilō tšhe dikgolo
tšhe we digopolwago ka maatla ke dikgomo dilō
tšhe bjale ka dikobo le tšhatete a digopolwe ku-
du. Digopudiwa motlhang ba tšhanogēlane,
ka bakka lagore ba tšhalana.

Dilō tšhe we ge dilekane mowe monyalong wa
bona ke moka ba šupa ba leloto gore le a di-
bona dilō tšhe ke tšhe dinyetšego. Ke moka ba
yo boloka ka ngwathong. Go fedile ke moka
sa palakana. E bolweketšwe motlhang o
we le-rato ke fēla.

Bona ka babedi ba ka sethe ba kgona go bola-
ka thoto e we ya gonyala. Diswanetšhe
gore ditibiwe gore tšhe ke tšha gonyala mo-
redi wa mokete, dibe le tšela ya tšona. Gore
le ge papa bona a hwile e be elegore
dia tšibja. Gwa sethe gwa ba le phapana ma-
gareng a bana ba gagwe. Mokgonyana le
yēna o boloka thoto ya gagwe ka nawa-
hang wa gagwe le yēna ke botšhatše
bja gagwe.

Ge matgolo wa motho ke mokgonyana

yo mongwe wa bona a thagela ke kotsu
ya mollô, a swela ke ngwako, o roma motho
gore sepela a bu botšhe mono, nna ke thagebhe
ke kotsu, a thuse ka bukhwana ela ya gape
ke ngwale phatthô ela ya monyala, ke mōša
wa mofa ba yo tsoša ela ya goswa
ka boswa, e a goma e a boela.

Ngwana yo mongwe le yo mongwe o
tla ha a bona ka ntšhe gore mokete
oile a nyadiwa ka ditšomo tša gogoma
ga gore le dipudi.

Go swela ke ngwako e le gore moredi
wa bona o šetshe a dutšhi bogudi le ba-
ka le letelele. Mo we batwadi ba gagē
ba sa thweng ba gopola gore mo-
redi wa bona a ka thala, ba seke
ba ngwala gape. Ka morago ga mo-
a thadile, makhulu wa bona o tla
šala a tiile ka dibaka. tša melomo le
ditlhatse tše we dilego tša bona.

Ye ele mabapi le barwa taba kgoloya
yo kgodiša bana ke diputso tše we ba
ngwadilego ditšoto tša baredi bayagwe.
Ka gbane moredi yo mongwe le yo mongwe

dikgomo tša gonyala yēna, dina le ngwana
yo mangwe wa motlhankana dimolebaneng.
Ge dibukwana tšē we dilegona ba kgona
go bona gore yo o nyetšwe ka dikgomo tša gore
ba kgone go tšeba tšela ya tšona.

Makgato wa gagwe o swetšwe ke ngwana,
sa mokgonyana le sona se latlhegile. Ba
lebadisitšē ke gore ke kgule. Ka go riale mo
we ka moka ba mona le suping. Ge ele maba-
pi le dilō tša gonyala bjale ka ge e be ba
sa phophelane ba le bububedi ba tla nobi-
tša batho ba we ba goba ba legona gamō-
gō le dibaka butla go gatlolana. Bothateng
ke ga barwae, bona ba klababuya bantšha
ganya ke kgōrō.

Tema ya hile nyalola gonyadiswa.

Tšeišō dikgomo tša tšeišō, ke dikgomo tša
go tšwa matšōgō ga papago mosagana a
tšeišā morwa wa gagwe Mosadi ka
tšona. Goba ditswa moredi wa gagwe, ke
gore ke dikgomo tša go tšeišā.

Ge tšeišā papago motlhankana ge aile a
motšeišā mosadi, go luthile ke mosadi wa
morwa wa gagwe o tšeišitšē ke papa-

gê. Papago lesogana ge a ile a tšeiša morwa wa gagwe mosadi wa mathomo ke moka. Ge mosogana a nyaka mosadi wa babedi o swanetše go tšea ka dikgomo tša gagwe. A ka se sa bee letša go motšeiša mosadi.

Gobjale ka ge monna a na le barwa ba babedi le ba-setsana ba bane. Papago bona o tšea dikgomo tša moredi wa gagwe wa pele, a tšeiša morwa wa gagwe wa pele. Ka morago o tšea dikgomo tša yo a latšelago yola a tšeiša moratho. Dikgomo tša ba babedi ke tša papago bona. Ge a nyaka mosadi wa mokokotšelô a ka bababala le mosadi wa gagwe, a tšea mosadi wa mokokotšelô.

Dikgomo tša wa le kyothwane, ba dilesetšua gore ditwalle. Empa le tšona bu swanetše go tšea mosadi, mosadi yo we ke mosadi yo a lebanego moratho. Ka gobane mosadi wa mogolwane ke yola wa mokokotšelô wa papage. Ge papage a kahwa o fia tšala a dutši naê. ke ge a ka seke aya ka nywakhong wa gagwe, empa dilô tša lupa la gagwe molaudi ke yêna.

828

K34/82

44

Ke molaô wa sesotho gore dikgomo tša baredi ba motho di tšēe basadi, go dirēla gore yo mongwe le yo mongwe a be le mogadibō wa gagwe. Gore ge a etšwa bogudi a be le mowe a swanetsēgo go bea tshuana ya gagwe. Ge ba ka ja dikgomo tša yo mongwe ka molomo, moredi wa bona o tla dula a ba Hēla. Le ge a kaba le ngwana wa motlhankana, o tla tshoka lapa la gagwe la nnete, le we a swanetsēgo go tšea matswala wa gagwe.

Monna o ba le bana ba bubedi, papago bona a bona gore ngwana wa gagwe wa pete wa motlhankana o godile, bjale yēna ka noši a na dikgomo tša gore a tšēiše morwa wa gagwe. Ba keng sa gore a tšēmē a kolota dikgomo tša go lefa melato wa morwa wa gagwe, o tšama a kolota tša go motšēiša moradi.

O kolota dikgomo ga nywanabo, a mofu, a tšēiša morwa wa gagwe moradi. Dikgomo tšena a dikholotilego, di swanetsēgo se dilefe ke papago lesogana. Ge papago lesogana a na falla, a sešū a bona

828

K34/82

45

ditšogomo tšā go lefa molato, morwa wa gagē
o šula a lefa molato o we.

tsela ya go lefa molato wa mahuta o we,
ke gore ge ele papagwe mosogama, o swune
tšē go tšēša morwa wa yola a go kolota
ditšogomo go yēna, tšā go lekana tšela a go
kolota. ke ge mmedi wa morwa wa gagē
a ka nyulwa, o swanetšē go tšea ditšogomo
a fē mong wa tšōna bjale ke moka go fe-
dile. Mo we re hwetšana seema se se-
go boya kgomo ke boboya kgomo. Ditšogomo tšē
we diswanetšē go boetswa ga mong wa
tšōna ka ntšie le go tšea, ka gobane o ka-
lotile ka bathakga.

Mogala le yēna o swanetšē go tšopna ditšogomo
a dife moatho le yēna a tšea moradi ka tšōna.
Ge ba kwana ke moka ditšogomo tšē we die-
tšē tšā. Ge ba se swune gona, mogala
a karre go bana gore mmedi wa moatho
o nyetšē a re, mpe ditšogomo tšāka, o tšā
mofa e mpa tšāka e we a se motšō. ka
yobane ke nyuwuho, ke go se tšentšhetšū ma-
sumu ka matšeny, le ka seke lagola kamoka
go mangwe o tšāka.

828

K34/82

46

Bjale ka monna yo mongwe wa ga S'au, mogolo o be ana le nywana wa modisi, y'ena mogolo ana le moratho wa yagwe. Ka moka ga bona dikgomo tše we ba go tšea busadi ba ile ba tšea ka dikgomo tša kgaitšedi tša bona. Yube mmago bona ana le dipudi tše we a ilego a dirēka ka mabilē.

Karoyano, ba ile ba a rogana dipudi, moratho, a reka kgomo ya tšhadi ka kusolō ya yagwe. Ba dutš' motse ka otec, a ebeu ka šukeny, modisi ke nywana wa mogolo. Ka mowe šukeny digōna dikgomo tša bona, le tša mafisa. Kgomo ya tšwala manamane a mune, mogolwane are yo moratho o swanētšē gofu nywana wa ka modisi. Moratho are bjany, nywana yo ke waka lenna, nna nka mothusa ge a tšhuletšē ke dikgomo tša go nyala mosadi. Mogolo a seke a kwa. Moratho a mofu kgomo ya modisi, a napa a tšwa ka motšeny. Ngwaga a waka wa fēia, mogolo o ile a kwa.

Lapa a le ji le nywe, polēlō ena e fapanne le e ya ka godimpe, ka bakka le, ke motho o a dima dikgomo tša rorwala ga ngwanabo

828

K34/82

47

Ka malapa, gona mowe o swanetše go diboetsä. Ye ele mong ngwana wa morago yo la go anya le tswêlê ka letee, ya godiepe. Go batho ba bangwe ba dira, go rena bu bina tlou a wa.

Ye ngwana wa ra ngwane a ka² dima dikgomo ga ra mogolo wa gagwe, ka dimo e we yaba motlhameng ra mogolo wa gagwe, o tla tšea dikgomo tšä moredi wa gagwe. A tšea moradi ka tšona. Dikgomo tšë we ge moadimi a dibane, o swanetše go diboetsä. Ye ele gore ke tšä maatla a ra mogolo wa gagwe, o swanetše go diboetsä, e mpa tšë dingwe goba kapedi ka makgwa o a ka kgonyo, o tla moyafêla tšona. A re tšë we tšea ngwana wa moratho wa ka.

Morago le sagana, moradi le yêna ooba le dikgomo tšë ditiago tlhōgō ya gagwe, ka baka la mabêlê. O lema mabêlê a rekisä ka morago a ba a reka dikgon. Dikgomo tšë we, ka tšona o tšilo difa mawa wa gagwe gore a tšëc moradi ka tšona. A mofele gore a ketse diketō ka tšona. O mofa tšona kawa a bōna gore o golile. Ka goriale moragana yo we a

yo fa ke mmagê dikgomo, ke gore mosadi yo we bare, ke mosadi wa go tšeiša ke mmagê, ke ngwe tšê ya gagwe. Ke basadi ba bantši ba we ba kgonago go tšeiša ba tšwa ba bona ka dikgomo tša matla a bona.

Dikgomo tša mosadi, monna a ka tšea mosadi, mosadi wa gagwe a ba moopa, empa mosadi ya ba mothe yo a šomago kudu. A lema mabêlê a re kšû, a reka dikgomo. A ba a bona ana le dikgomo tšê dintši. I no difa monna wa gagwe we mogutšûka tšea dikgomo tšê o tšee mosadi ka tšona, mozhomong lupa le ka toya. Ka gobane ge reka kwa ditla šala dilewa, yaba lupa la rena le hwile.

Monna o file ke mosadi dikgomo, mosadi yo we a yo motšeyo ke ngwetši ya mogutšû monna, ka tšeko ke mogutšûkane. Monna a ka reke a kgona go dula ka ngwathong ga yole moswa, o tla bona, a gona a tšena le ka ngwathong ga yo moswa. Lehufa le a toya ba thoma go fapana, go fitihêla mosadi yo monyana a fiwa. tša gagwe dipitšâ a pea.

Basadi ba le tšûši ka letee, ba ka reke

828

K34/82

49

ba botayana. Je ba le babedi ba kwana,
empa ge monna a ka nyasela ke moka
kwano ya e gona. Molato keng, molato ke
gore ba lwešuntšha ke masakabele (monna).
Mafeleng monna o swanetšë go lapa ka tlhâ-
gô.

Mosadi wa gofa monna ditgomo, ure a tšee
mosadi ka tšona, mosadi o una mosadi, ka
baka la gore, ge a ka ba le ngwana wa ngwa-
nenyana, ditgomo tša yuwe, di swanetšë go la-
ota ke mosadi. Dika laola ke morwa mosadi
yowe ge magolo wa gagwe a hwile.

Magolo.

Magolo, magolo a e naba leina la mowe
motho a tšego mosadi fêla, a wa, morwa
wa motho o tšea mosadi, ke moka mosadi
a bēlēga bana. Bana ba we ge ba lebele-
tšë butswadi ba bo papago bona, buse ke bo
magolo.

Basadi ba hwetšana ditgomo ka ditšela
tši dintši, bjale ka mabelê, gobopa dipitšhi,
yolaga magogô le gosekela bjane. Dilô tšee
we ditlhōkēga kudu, ka goricale yona ke ba-
tho ba butlago ba rekana. Ka lebaka le lenywe

Ka mabêlê o dirwa bjaluwa, ke moka a rekisa (nateng). Ba bungwe ba kgonna le gologa metho-
tlo. Ba bungwe ke dingaka ba lula batho ba
bile ba a lapa malwetši. Mabapi le gofa mo-
nna wa gagwe, se hwetsana gore ka mokgwa
o monna a salaolego selo, ka ditlo tša mo-
di yowe a go tšisa ke mosadi wa gagwe.
Seema sese, mphêmphe e a lapisa, mo-
tho o kgonna ke sa gagwe.

Ye a file morwa wa gagwe, ke moka o mo-
fete ruri. Ye mosadi e kaba le ngwana
wa mosetana, a ka sese a dilaola
bjale ka ye a file monna wa gagwe. Ye
mosadi a sa modisele mošomo o we a mo-
kgopelago gore a modisele, potelô ya gore
ditgomo tša ka dilobile, e mpa gagwana se a
ka se disago.

Monna o tšea basadi ba babedi, bjale ka
Motala, mosadi yo mongwe a ba k bana
ba banyana, yo mongwe bathankana. Yola
wa ba thankana ga gona mowe ba ka hwe-
tšunago ditgomo o tša go tšea basadi. Mo-
sadi yola wa bana ba basetana, o hwetsa-
na ditgomo ka basadi ba gagwe.

828

K34/82

51

Bana ba mogatšaka.

Mosadi yo we a nago le dikgomo tša baredi. o a dirile gore a tšeiše bana ba mogatšakgwe, ke gore bana ba mogadikane. Mosadi wa go tšeiša ke mmago ka malupa, o khata kudu. Ka gobane ditō ka moka ga tšona tša ka mowe lapeng dilaola ke many wa dikgomo, goba o dirile bja-lwa, mosadi o bega mmatswatē wa gagwe wa dikgomo, mmagwe lesogana ke mokgopedi.

Mothepa ge a sale gagabo, ditō tše we ba išayo bagadi bja mmetsana, ditšeni ka lapeng la many wa dikgomo, mmaga-ku ga tšona dilaola ke yēna, ka goba-ne dikgomo ke tšagwe.

Mogadikane a ka seke a dime yo mmagwe mogadikane dikgomo tšar go tšea mosadi wa mowa wa gagwe. O nyaka fēla ge yēna a ka mošeiše mosadi, gore bana gumōjō le dikgomo tša baredi ba we ebe tša gagwe. Ge mmagana a na le kgopolo, a ka diō bōna gore a se mosadi wa gagwe, ke mošegēla.

828

K34/82

52

Ke nnete ke mošegêla, ka baka la gore
ye mošogana yo we a ka hwa, ba swa
netšê go mofeleletšâ ka tšela ya bogōpê.
Ba mofa hêla seša ka maragony, ke gore
ke yêna mošadi wa gagwe.

Puwakô wa mošadi yo we, ba swanohêgo
mošegêla ka tšeko ga puwakô wa mma-
tswulê wa gagwe. Ka goriule ke tšhupô
ya gore dikgomo ditšwa many wa puwakô
o. Ye monna yo we ba matšišihêgo a
kaba lelerabo le, mošadi yo we, many wa
dikgomo a ka fo mantšha, ga gona se
we a ka sebotêlago.

Tša go tšwa monna, ke gore ke dikgomo tšê
dišumilwego ke monna, monna ontšha
dikgomo tšâ gagwe, ke mošadi wa matla
a monna wa gagwe, ga gona motho yo a
phatthagane go naê. Gana mamuwî, ka goria-
le mowe ga gona motho ke ka otee wa
kgaišhedi ya monna wa gagwe a katlago
a motšwenya.

Monna yo Tšobola Masi Masumu, oile
a tšea mošadi ka dikgomo tšâ mošadi-
kune wa mmagwe. A beka mošadi a

mmekele ka lapeng la mmagwe. Motswi wa dikgomo a thoma gabelaela, are, ngwetsi o be a swanets'e go bekelewa ka lapeng laka.

Mosagana a bona gore ditaba di bothata, a ka ~~o~~ a sinyar sebaka o ile a ya makgaweng, a soma a tseka dikgomo, fitlhela a thakanya dikgomo, ke moka a difa mong wa tšona, mosadi a sešu a ba lenqwana, ka gobane o ka seke wa ntšha dikgomo tšū go tšwana ngwana wa mosadi yo we. Ge a bēte ga bana o sešu wa fa mong wa dikgomo, bana ba we ba ana dikgomo

go thikišana ga bana ba motho.

Motho o ba le bana ba batlhankana bjale ba seke ba ba le dikgaitšedi, bjale bana ba ge ba thalifile ba nyaka gore ba be le malapa a bona. Ba soma ba šaba dikgomo, ka dikgomo tšewe mogolo o tšea mosadi ka tšona. Ka morago o thikiša motho, le yēna o motšiša mosadi. Ba aga motse wa bona o mogolo, ge

K34/82

modimo oile wa ba thusā gore ba a tele
ke thari. Bana ba we ba go thikisana, ba
na le kwanō e kgolo, ga gona motho le ka
otee yo we a swanetšego goba aroganya,
kuntle le gore yo mangwe wa bana, a
šite ke le kgeswa. Gona mowe ba ka sethe
ba kwana ka gobane felo fa we a gona
ngwana wa mmago.

* 3/11/63

Tema ya 5 mošomō wa monyalo.

Dingomo tša gonyala, bjale ka ge gona le
ditšela tše dintši tšewe monna a tšego mo-
sadi ka tšona. Gona le go adima, go tšišwa,
go tšišana bjale bjale. Monyalélwa yena
olla fêla ge ba monyalla, ana tuba le
yo nyaka go tšeba gore dingomo tše ditšea-
go ngwana wa ka ditšwa ke, goba ditšwa
mang.

Baleloko la mosogana, batho buna ba
gabo, ke kona ba we ba swanetšego go
batlhalošetša, gore dingomo ditšwa ke,
ka gobane ke malato, gore mang wa di-
ngomo ge a tšea, ba leloko ba sethe
ba makala. Le mowe tša tšego yō-
na ba go tšeba.

828

K34/82

55

Dikgomo tšewe tša go adingwa mabapi le gonyala mosadi, gobjule ba swanetše gonyala mosadi a seke a dišumisa o mongwe mōmo. A ya a tshaelwa mowe manyala ny wa gagwe, o tla šitwa go boēla ga motho yala a go a dima gagagwe, ka gobane ye a ya mutšisa gore o tshaeletšhe ke tšhale, a bolēla ka-fuse ga tšela a go moadima, o tla mutšisa gore tše dingwe tšona o dirileng ka tšona.

Go šupiwana magolo.

Ba nyaka gore ye ba šupa magolo wa bona ba hwetšane ele gore dikamogwa ota wa go a dima ka ōna. Jona ba tla kwana le wena, ge o tshaeletšhwe ke inogongwe ba tla kgona go go thusa.

Magolo, magolo le yēna ka dikgomo tšewe motyonyana a manyaletšego ke tšona a swanetše go dija ka mōmo. Molaō ke gore a tšee mosadi ka tšona ka goriale mowe, ke gore ge moredi wa gagwe ge a ka tshala monna wa gagwe. Motyonyana o a tla a tšea ma-

828

K34/82

56

mumi wa dikgomo tša gagwe. Ge ele
mubepi le dikgomo tša ngwana wa pele,
ge yosena ngwana wa moihankana yo
a godilego, dikgomo ke tša pupago ngwanas
le monago bona.

Mosebana, dikgomo tša go nyala mosebana
a tša swanelwa go zinywa, kamonywa
o o sa tsebalegego. Ge ba saka ba tša
mosadi ka tšona, le ge gona le mešomō e
menywe e we ba nyakago go dišumiša,
ba ka dišumiša empa ba swanetše go
fêla ba šia tše dingwe tša ditshadi go
se ditla fêla ditšualo ditla bathu-
ša maboithateng a mangwe.

Ge ge mosadi wa bona a ka thala
monna wa gagwe, ba tla kgona go
fokotsā ka tšeko e nnye. Molanō wa
bogolo golo o be o le buina gagwe, ka
gecane ge mosadi a ka thalal monna
wa gagwe, e be ba nyaka bo mamma-
lane. Ge monyadi a ka nyala ka lesom e, tša
ya tša ~~di~~ dula menywaga ngwaga, monyadi
o fêla u e ya a bona manamane a
dikgomo tša gagwe.

828

K34/82

57

Go tihala, motlhany mosadi a tihalego,
 mosadi yo we o gobolotšē butswadi ba ga-
 gwe, ge e le motlhadiwa yēna le numō le
 tšene ka lapeny. Ka baka la gore godimoga
 lesome la^{di}gomo, motlhanyong masome a
 mabedi ū ka yapa go ba go fete fawe.
 Mutšūtšī a bolebono.

Motšō wa bo mummalane o hwile e
 mpa a wa bolaga ke basotho, o bolai-
 le ke matšoga. Bare, motho yola o be
 o sa mofiša, o be o nyetšē moredi wa
 yagwe, ka goriale mowe o monyaletsē
 gore a jē. O nagapa fēla ditšomo tšela
 wa go nyala ka tšona. Goba ba goba
 tšā go tšofala goba mummalane a tšone
 ya gona taba a moyēla.

Ge matšoga wa gaga a ile a dijaka
 molomo, ba lelaka la gabo ba swanetšē
 go mutšiša gore a o išitšē kae, ka di-
 gomo, ka gobane se ile se dibōna. Ba-
 tswadi ba mosadi ke mahuhudi ba llē,
 ditšomo ka le gane. Go a bōnyala go-
 se maredi wa lena a tihala, ke gobane
 ditšomo tšā gagwe le dillē ka molomo ke-

828

K34/82

58

hona o nyaka gore a bone gore dikgomo le
tla dibona ka e.

Mosadi usate gore dikgomo tsa go tsa
yena butswadi ba gagwe ba fo dija, le
ge ba tshabile ba ile ba mitsa gana
taba le taba e we. le butswadi ba ga-
gwe wa ba batsa gore nna ke tshakela-
ny, dikgomo tsaka le lle. O nyaka ge ba
ka tsa mosadi ka tona. Mowe pelo
ya gagwe e tla wa, ka gobane le ge a ka-
ba le nywana wa motshankana, o tla
ya a tsa mosadi gona. le yena o ha-
ba kudu ge a fittha gagabo a bona
ka lapeng la mogadi bo wa gagwe.

Tlala, ge makgolo a ile a sinya dikgo-
mo ka baka la tlala, empa o swanetshe go
leka ka maatla gore a hwetane tse dingwe
a tshibe tsele tsa motgonyana. Bjale ka
ge go tshalusitse gore dikgomo tsa nwa-
nana di swanetshe go tsa kgasebe. Baga
makgolo ge ba yo tsa mosadi yowe ba
swanetshe go bega batgonyana gore ro
letsela makgolo wa lena, ka goriale
mowe ke gore dikgomo diafeta.

828

K34/82

59

Mamusu wa dikgomo tšewe ke yêna
a swanetsêgo go diêta pele. Ge mosadi
a nyetšwe a fedile, ke moka ba moka,
matyolo o dire bjatwa, bjatwa bjo we ke
bja mokgonyana matyolo wa gagwe o šupa
mokgonyana matyolo wa bana, ga mōgō le la-
pa la gagwe. Ke yêna matyolo wa gagwe
yo moyolo, mokgonyana a ka no keboga ta
se we a nago le šona, pudi goba nku
go sinya monyalo.

Ge butswadi ba mosadi ba ile ba sinya
bjale ka ge ba sinyar ba leloko la gabo
ba ile ba ba botšā gore le seke la sinya
empa ba seke bakwa. Motlhang ditaba
dithathafile le ge litaba dia kgorong, ba
leloko ba ka fodula bare, ke molato wa
yagwe, ka gobane se mutšitšē a seke a
kwa.

Dikgomo tša gonyala kgarebe, ke gore kape-
la ge mokgonyana a nyetšē, ba ga matyolo
ba swanetsē go fitiša dikgomo ba yo nyala
kgarebe e ngwê le bona ba ka seke ba
dija ba tla fitiša bala le bona ba
fitiša bjale bjale. Dikgomo tša gonyala

828

K34/82

60

ga dina modiemago di'boela pele ke morago.
 Ge bana ba ba zihankana e sale ba banya-
 na, mosadi o dula le papago bona, gego-
 na le mozhankana yo mogolo mosadi o swa-
 netš'e yo dula nuê, gobae yo mongwe wa
 leloko.

Motho ona le buswa ba babedi, basetha-
 na bu bane, papago bona a hwa, mogolo
 o swanetš'e yo tšea dikgomo tš'a yo mogolo
 a tšee mosadi ka tšona. Moratho wa
 gaywe, o tšea tš'a ka morago ya yola, ke
 moka go šala basethana ba babedi, mo-
 golo o tšea tš'a yo mongwe, tš'a lekg-
 thwane ke tš'a lekgothwane la motho
 nkana.

Ka tšona dikgomo tšewe a ba swa-
 nela goaloka ka tšona, ba swanetš'e
 go tšea basadi ka tšona. Yo mongwe
 le yo mongwe mowe wa tšebu gore di-
 kgomo tš'a yola dilebone nna. Le bona
 dikgaitšedi tš'a bona ge ba tšile gagabo
 yo mongwe le yo mongwe o swanetš'e
 go tšeba lapa la gagwe.

Bana ba bathankana ka babedi

828

K34/82

61

ke dikgaitšedi tša bona ka nne, rešetšē
 re tšeba gore yo mongwe le yomongwe wa
 bona o swanetšē go tšea dikgomo tša
 dikgaitšedi tšē pedi. Bjale mo yomo-
 ngwe wa bona wa molhankana
 o a hwele a na le mosadi, dikgomotšē
 la dimolebanego e so ditšee mosadi.
 Yola ngwanabo, a ka seke a kgona go
 dilaola.

Molaō.

Ke gore dikgomo tšewe tša go o di-
 lebane mohu, ge mohu a ile a šia mo-
 rwa wa gagwe, ke yēna yo we a swane-
 tšego go tšea mosadi ka tšōna, ka gobane
 ke dikgomo tšewe papagē a go ba a
 swanetšē go tšea mosadi.

Sena madi a se twarege, ge ba bōna
 gore bana ba mohu e sale bōšego, yo we
 ngwanabo o swanetšē go tšea mosadi
 ka tšōna. Mosadi ge a ile a ba lenywa-
 na wa maetšana, ba swanetšē gore
 ba tšeišē ngwana yola wa mohu mo-
 sadi, go seny bjale mogolo goba ke moratho
 o ntšha tša gagwe dikgomo a motšiša

828

K34/82

62

mosadi.

Mmago mothankana le ge ana le hebô ya gore dikgomo tšê dilebane morwa wa gagwe, ga gona se we a ka se bola-bolago. Yêna o le beletšê fêla gor naa ngwana wa gagwe ba tla motšêiša mosadi. Ge ba saka ba motšêiša, mosadi a ka seke a belaela, empa morwa wa gagwe ge a ka belaela, banna ba tla mokwêla. Mo we dikgomo tšê batho ba tla gopola gore monna o balaitle ngwana bo, are o tla šala a ija lefa, motho wa mohuta o we a ke a gola, ka gobane pelo ya mmago mothankana e ba-šhoko, le ge a sena polêlô e we a ka e bolabolago.

Monna o tšêa mosadi, bjale mosadi a ba le bana ba banyana, ka morago yaba bathankana, yate ba sešu ba apišwa ke moka monna a hwa. Motlhologadi yo we a dula le yo mongwe wa leloko, goba moatle wa moku, goba motho o šele.

Dikgomo tšê mosediê.

Mosedi wa gagwe a lošwa, motšêiša a

828

K34/82

63

ba a nyala, mosadi ge a senepeto le
 go kwa ba bogadi ba yugwe se we ba
 motšago, a šinya diNgomo ka motšaga
 a we yêna a rutago, ga gona motho
 le ka otee yo we a ka motibêlago.
 Ge e le gobolaya go ka one, ge bu leloko
 ba ile ba yana gobolaya Ngomo, a ka
 seke a e bolaya, ka gobane mosadi a
 kyone go tšhuba Ngomo. le motho wa
 tšeko a ni seke a kgona go e bolaya,
 ka ntle le taêlô ya leloko la gabomosa-
 di.

Mowe bayago ba šitura, ke ge mosadi
 are, a bolaya ke tšala bana ba šitêga
 gona ba šitura go fetola mosadi, ke mo-
 ka sekir'a kgomo, ba motš'a gore o tšhō-
 kōmêle mabêlê. Ka morago are a ke
 na dikobo le ya bošego ga e. gōna ba-
 na ba bolya ke phefō, ba motokolla
 a sekir'a. Ke moka o tšala ba dišela
 mokgwa wa mohuta o we go fi-
 zihêla a fetš'a motheko wa more-
 di wa yugwe.

Mosadi ke setšala.

Mosadi ke setlaela, o sintse methe
 ko ya baredi ba gagwe, bjale ba rwa
 ba gagwe ba godile, ba nyaka basadi
 dikgomo ga digona. Ba rwa ba ga-
 gwe ga ba kwane le mmago boma
 bunyaka dikgomo. Ke tati le we
 a tlo gopola ba bogadi, o ba begela
 ditaba, ba mota gore dibone oile wa
 dikgona ga gona le ka o tee, yowe
 a ka mothaeletso.

Go bjale ka ge yo mongwe wa ba-
 redi ba gagwe a ka thula, monna
 yo we a goba a motere, yena
 o swanetse go tseba dikgomo tsa
 gagwe, tse we a disabisitsego, a
 tsume a gupa, ge ele tse a ditsego
 ka malomo tona, ke moka o lobile.
 Mogwea wa gago, a ntse sa ka
 mpeno. A ka seke a kgona go
 thula mpa.

Lehu a ba thula, ge mosogona a ka
 nyala mosetana, bjale a ba a beka mo-
 setana, mosetana are go fitlha bo-
 gadi a hwa, mola o ke gore ba swanetse

828

K34/82

65

ga bega ba ga matgolo wa bona ka
 kgomo lehu la mmedi wa bona. Dikgomo
 tšela a go nyala ka tšona a ka seke a
 diyupa. Ge bana le ngwana yo mongwe
 wa moetsana ba mošupa yēna, ke
 moka a motšea a ya bubula-ntlo. ke
 ngwana wa motthunkana ba mošupa,
 ka goriale mowe ba dirēla gore o tla re
 ge a godile a tšea mosadi, mosadi yo
 we o tla mmēlēgēla mosadi.

Vipelo tša batho ga diswane.

Motlhabe o ile a nyalla morwae Matshu-
beng mosadi Nkonyane ngwana Pōpēla.
 A mmekēla mosadi, o ile a phela ngwa-
 ga ka o tee, wa bobedi mosadi a
 hwa.

Bolwetsi bja mosadi, gwa kwagula gore
 ge a sale gagabo, ~~monna~~ mmago mosu-
 di o ile a dira mapoto a phufutšā,
 a tšhēla serufēlo, ke moka a bea, o be-
 etšā monna gore o tla šala a enwa.
 Monna wa gaywe o be a ile keto, o ile
 a boya ka merithi, a fitlha a nwa,
 gwa šala eleteka. Nkonyane, ge a

fitlha a tsena ka ngwakhong, a hwetsana gore pitsa ke leteka, are leteka a bona mong le yena a ya a nwa. Je mmago yena a fitlha a butisa morediē, gore a fa a ware go fitlha wa ga mapoto a morediē, are, ke nwele, mmagwe are onto-bisethang.

Mosadi yo mongwe wa lapa la Kgauri le lona a dikwa, a makala polêlô ya mokgekolo o we. Ka mo we pitseny mosadi o be a tshetshe setlhare sa gobolaya monna. Mosadi yola wa go makatsa ke polêlô, ke tsutši le leny we a butisa moredi, are bura mapoto ka gobane keile go fitlha ka ga ka nwa. *

Papagwe Nkonyane yo we leina la gaywe eleyo Mankgalakana, a babja ke moka a hwa. Morediē le yena a babja bogadi, ge ba salla sellô sa papagē le yena a hwa. Mosadi yo Nkonyane e be ele yena Mohumagadi wa Kgôrô ya ga Motlhabe.

Gotlala ke pelo.

Mafotha, ke papago Matshubeng, a be felwa kudu, a ya ga Pōpela, a fitlha

828

K34/82

67

are, ke nyaka dikgomo, ka buka la gore
ngwana wa lena le botlaile ka nozi. Ba
mošupa mosetsana yo mongwe, mokgalabje
yo we a gona, ke moka ba mofu dikgomo
tša gagwe. E ile yaba taba ya mathômô,
e sala bogologolo tuba e we a e direye
lehu a bu thule.

Ngwana yo mongwe wa ga Motlhabe
a ka se sa tsena Kgorong ya ga Popela
go tšea mosadi, ka buka la mokgalabje yo
we wa gogapa dikgomo. Tšela e e lukileyo
ya gore motho a kaya a gupa dikgomo ga
makgolo wa gagwe, ke ge a thadile ke mosadi.
Gona, ge dikgomo tše we a gonyala ka tšona,
diile tšure go tsena ba difitšetsšü pele,
motlhadiwa a swametšë go tšea mamumi
wa kgomo tša gagê.

Go setšee makgolo wa gagwe wa dikgo-
mo tša gagwe, ke thato ya motlhadiwa.
Ge motlhadiwa a ka fo botšela gore nna
a ke na tuba baga makgolo, mosadi yo
we o tla mpêlêgêla ngwana ka motšea.
Empa ge aile a tšea yo we makgolo wa
gagê wa dikgomo, a ka sethe a sa mōna

828

K34/82

68

gore ke matgolo o tla tšena diluony tša mosadi, ke mosadi, a e sale matgolo wa gagwe.

Ngwetši.

Dikgomo tša go nyala dikgarebe, beng ba bana a ba swanela go šumisā dikgomo ka motgwa o mongwe, ba swanetše go tšea betši. Ya go garethalego goba dikgomo ke tše dintši bjang le bjang. Dikgomo tša kgarebe e ngwe le e ngwe dikgomo tše go monyala di swanetše go nyala moyadibō wa gagwe. Mosadi yo we ba monyalago ke yēna matgolo wa bona.

Ge ba beka motšani wa dikgomo, kemo ka le bona batwadi ba mmikima le bona ba šala ba yo beka ngwetši wa bona. O šala a dutši madulong a moyadibō wa gagwe. Taba ena a se taba e we motgonyana a ka hitimisago ba ga matgolo wa gagwe. Bona ba nyala yo we matgolo wa motgonyana ka le bukha lewe ba le bonago.

Dikgomo tše we motgonyana, a ilego go nyala ka tšona tša se go fitlha ke mota ba difitšisa go nyala matgolo wa bona, le ge

828

K34/82

69

bakgonyana ba tseba gore yola ke mosadi yo
 a nyetšwego ka dikgomo tša go tšwa ga bona
 ga gona tuba. Motlhung ba etela baga
 matgolo wa bona, ba fitlha ba dula ka
 lapeng la motswadi wa mosadi wa bona,
 ka mo we ba litile ge matgolo wa bona
 ge a dira bjakwa, ka bjona a ba supa
 lapa la matgolo wa bona. Bjale ka motgwa
 o we ke thalutšego ka matlakuleny a ka
 kgumata. Ke yena matgolo wa bona yo we
 e tlusogo ge moyadiso wa gagwe a tlareyo
 ge a tshadile monna wa gagwe, bagu ma-
 nako wa bona ba bona gore dikgomo a digō-
 nu tša go motšela ke moka ba tšea yena,
 bakeng sa legafi le we.

Pelaêlô ya matgolo.

Monna ge a ka tšea mosadi a sa fetša go
 nyala, mosadi yo we motlhung a e ba kgama-
 na wa mosetsana. Tšutši a bona ke motšoka
 wa gagwe, a monyala, matgolo o dira bja-
 kwa ke moka a yo tšea dikgomo tša ga-
 gwe ga motgonyana. Ge a ile a mofa
 dikgomo tše we, ke moka go fedile, dikgo-
 mo tša ba bangwe ke tša motgonyana.

Mokgonyana a swanêla go a dima dikgomo go ya mongwe wa gagwe, o swanetše go ntšha dikgomo tša ngwana wa gagwe a fetsiša mmago kyurebe. A ka sethe a tšea ka moka, ge dišetšē o swanetše go fetsiša ka tša moratho. Ka gobane ngwana yo mongwe le yo mongwe anyaka lapa la gagwe. Ka gobane ge a ka tšea dikgomo tša ngwana ka otee, a fetsiša mmagwe, yola o tla tlhoka mogadibo.

Kadimō ya dikgomo go kgaitšedi ya gagwe, o bona ge matgolo wa gagwe a nyaka dikgomo tša go fetsiša moredi wa gagwe. Odinyaka pele ga gore mosadi wa mokgonyana a be le ngwana, gona monna a kuya go a dima dikgomo ga matg kgaitšedi ya gagwe. Dikgomo tšewe kgaitšedi ya gagwe a ka sethe a dišera, ka baka la gore, morwa wa gagwe o tlo napa a ya a tšea mosadi nowe lapeng le we.

Mokaile oile a tšea mosadi ga Masumu ka dikgomo tše nne le dipudi tše tshelalago, ke gore o šaletšē ke dikgomo tše tshelalago le kgomo ya tšwetši. Matgolo wa gagwe

828

K34/82

71

a ka a mošera, moredi wa bana a ba le
bana ba batthunkana le banenyana. Ngwa-
na wa pele a nyatwa, ke moka ba sethe
ba isa go fetiša mmago mothepe.

Monna a hwa

Monna a hwa, mosadi a šala, bjale moredi
wa gagwe wa boraro, a se go nyatwa a
ntšha dikgomo a diša gagabo gore tšo
mofetšiša. Ga yona monna le ka ste e
yo we a kilego a botšela gore a nka baka-
lang wena o sefetšiša ka noši. Go bjale
monna a hwa, mosadi wa ba batsa ba-
leloko gore ba swanetše gore ba mofetšiša
Mosadi a nyake golobiša batswadi ba ga
gê.

Mosadi a hwa.

Mosadi ge a hwile a šia bana, monna
a ka sethe a ya ga mangole wa gagwe go-
šera dikgomo, fêla monna-ntlo yêna
a kaya a mošera, ka yobane ke lebaka a
dubi nê le yona o modisetše lešaba, o
swanetše go nyala mula-ntlo. Ge a be a
sa fetšiša moka, ka tšhê le we a nyatago
mula-ntlo go nyakêga gore a monyale a

828

K34/82

72

mofetsē seholoto a se nyakege. Ke gona a fitšitšē ditšgomo tšela tšā go šala ge a beka moku. Mole eka o be a nyetšē fe-ditšē moku, gona o be a swanetšē go ntšha bonyanyane, ka gobane mula ntšō a nyatwe ka matla.

Ditšgomo tšā morediē.

Ditšgomo tšā morediē, tšē we ba difago morwa wa bona gore a tšēe mosadi, diKa fuse ga tšalo ya batšwadi ba mosogana ka gobane ke bona ba mofilego gore o swanetšē gore a tšēe mosadi ka tšōna. Ke bona ba we ba nyakago gore ditšgomo tšē we di swanetšē go tšēa moredi wa mokete, yo we e tlatlago yaba mosadi wa morwa wa bona.

Ke bona batšwadi ba mosogana ba swanetšē yo go botšha ditšgomo tšēwe ba filego morwa wa bona, ditšhōnōmela ke bona batšwadi. Ke ge ditšwa ba yo nyala, ke bona batšwadi ba dintšhago, morwa wa bona o tla fo bona fēla ge mosadi a gōrōja. Ke yēna yo we a ka molaolago. Ditšgomo tšā go šala di matsōgony a batšwadi ba gupē.

828

K34/82

73

Dilwana tšē dingwe tšā yo we moredi wa bona, ke tšā bona, tšē dingwe ke tšā mmago kyarebe, tšē dingwe tšā pupage. tšē we ba ka no dišumisā ka mogwa o ba ka kgomo go. Bjale ka dipudi tšā melomo ya batswadi le kobo ya bošego leputšā, le dilwana tšē dingwe.

Ge ba kare ba sa file morwa wa bona dikgomo tšā go motšišā moadi, bjale bare ba sešū baē go manyala moadi a imišā moadi wa yomong, ba ntšha dikgomo tšēla ba mofilego ba lefa molato. Ka morago ga mo ba lifile molato o we, ba tla phakišā kapela gore dikgomo difete.

Ge mmago mogwana a ka tšwa, manyala wa moredi o ke moyēla ke papago kyarebe. Ebe yēna yo we a swanetšē go tšēišā morwa wa gagwe. Ge eke gore o hūile a sena ngwana wa motšhankana, ditō tšē we dinyalago moredi wa gagwe o swanetšē go ditšea.

Ge eke manna wa tlhokomelō, o swanetšē go tšea dikgomo a tšē moadi ka tšāna. Banna ba go tlhoka tlhokomelō, a šegēla

828

K34/82

74

motlhôlôgadi yo mongwe, ke moka o nyaka go ja nuê. Ba leleko ba tla leka ka muatia go magalemêla, fêla a tshoka gobakwa ba mohomolêla o tla dibona. Moredi wa gagwe a tshala ditla bona ke yêna a le noši.

Motlhôlôgadi ke phoka, a koloba e sale gosa letšhêši la tshaba e a ologa. Ke gore motlhong a bona gore o feletšwe a o soma šelo, wa goitla a tšwana le yo mongwe. Ga gona mome a swanetšego go beyu ditaba gona, ka gobone a semešadi wa gogo. E šita le ge ek motlhôlôgadi wa leleko la gona.

Ge bedi ga bona ba hwile papagole mma go, yaba mowa wa gagwe o gona. Ge kgaitšedi ya gagwe e nyadima, ditšê tšê we tšê go nyala ke tšê kgaitšedi ya kgarebe. le ge rangwane a le gona a ka seke a dilaola, goba gohwile rangwane go šetšê samogolo, a ka seke a dilaola.

Kgunetšô.

Taba kgole, o swanetšego go ganetšô mo-

828

K34/82 75

segana go a nyaka go bapula ka tšona, a
dive gore a tšee moradi. ke yêna morogana
gagana se we a ka sedirago kuntle le
gore a botšê ra mogolo wa gagwe. Je anyaka
go tšhabe kgomo ra mogolo wa gagwe a
yana a ka seke a e tšhabe.

Batswadi ba huile ba le bjale ba sena
ngwana wa motšhankana, yaba nywana bo
monna o gona, ke yêna yo we a swanetsêgo
yo a mogêla ditšê tšê monyalo, e mpa a swa
nêla gore a ditšê, tšaba kgolo ge a tšhabe
na le malome wa kgurebe o swanetsê go
tšôša lapa le we ka go tšê moradi, le we
motšwi wa ditšomo a tšatlago a tšena
ka ga lona.

Je moetsana ba ile ba seke bu motšhêkô
mêla a ya ga malome wa gagwe go tšê
botšogole, a ba a lošima a le mowe.
Ba tšibisa ba letšho la papago motšhepa gore
re bona morwa motšete, ore anyaku mo
redi wa lona. Je go sena le yo we dimo
lebunego, ga bu ditšê, bu botšê malomê
wa motšhepa gore a dibotšê. ke ditšomo
tšê go nyala ditšê bolokwa ke malome

828

K34/82

76

wa gagwe. Ditla dula mowe go fitlhela mothepa a botšū. malome wa gagwe gore ke nyaka mogudibō waku.

Malome.

Malome wa mothepa, o swanetšē go tsibisa ba leloko la bo pupagē. Ge ba kgobanane a ba botšū gore moredi wa lena o re o nyaka mamusi, ke gore mogudibō wa gagwe. Ba swanetšē go dumelana naē, ke moka yēna ka noši a lošē kgarebe e we a e nyakago. Mosogama goba go mangwe wa leloko o tla dula naē, ba dira bana, ka goriale mowe ke gore lapa labahu le tšugile.

Ge ba ntšha ditšgomo tšewe dia go nyala, ba swanetšē go la malome wa kgarebe kgomo ya maledi. Ke kabētō e we malome wa mothepa a e hwe tšunago.

Ba ya malome wa gagwe, baka senne ba dula le mosadi wa motlogolo wa bona. Mogudibo wa gagwe, o betša mogudibo wa gagwe, a moagēla nywutšō ka ntle ga legoau la motše wa bona. Mogona le wa

828

K34/82 77

leloko yo we a ka khôkômêlago mosadi, o swanetsê go moagêla ngwukô. Yu gona lapa lewe a ka bekêlwago ka gadona, ba swanetsê go mmekele ka lapany la mogadi bo wa gagwe.

Gobjale ka ge monna a ka hwa mosadi wa gagwe a tšofetšê, a sena ngwana wa motlhankana, moredi wa gagwe a bikhilwê. Mokgethale o swanetsê go tloga a e ga moko-nyana wa gagwe go dula le moredi wa gagwe. Ka goriale mowe ge mokgethale a yo hwa matsogony a moredi wa gagwe dilô ka moka tša mmae di swanetsê go laola ke yêna.

Mosadi yo mongwe a ka sena a kgona go lola mosadi yo mongwe. Ke moko-nyana o we a swanetsê go go dula ga moredi wa gagwe.

Le mosadi a ka hwa a šia ditšomo le dipuli le dintu le ditjana tša lapa, ana le baswa gaba ba babedi. Ke ruô lewe ba swanetsê go a bagana, fêla ge ele dibjana tša lapa ke tša lekgôthwane. Baredi ba gagê, ba tla fitlha ba tšea tšê

828

K34/82

78

dingwe ts'e dišalapo ke moka ke ditlhapōtū
lekgothwane. le kgothwane ke mokotlōlo' wa
mokekoto. O ka bona ge ba ka rogana
yo monywe a ga motse wa gagwe tšemo,
mokekoto o tla ya a dula le lekgothwane.
le ge a ka motswenya bjany le bjany, o tla
tloya a ē ga mogolo go dula matšatši a
se mukae, a gomēle ya le kgothwane.

Ge mosadi a ku hwa, ele gore o šetšē a
tšēšitšē mogolo wa gagwe, ditšomo ts'e go tšē-
ša lekgothwane dišegona. Mogolo wa gagwe,
ge a kuba le nywana wa moetsama, mo-
tlhang a nyalwago, o tla difa morathu wa
gagwe gore a tšee mosadi ka tsōna.

Tema ya 6 tišo ya monyalo.

Ka Tišo ya monyalo, ka morago ga mo ba-
kyonyana ba šetšē ba nyetšē, le nyalo ke yō-
na tišo e kyolo, motho yo monywe a kyo-
ne go tšena.

Ba-tho ba bangwe, ge ba ile bunyula kga-
rebe, ke moka ka morago ga mo bare, bare,
batšo bala ke baloi, ba boetsā motheo
a bona morago. le ge ele gore morago
bona wa utšwa, goba bolwitsi.

828

K34/82

79

Mphuma, o ile a nyala mosadi ga Malesa, a ba a beka mosadi, ka morago a bona mekywa ya batswadi ba mosadi, a thōma go tlogêla mosadi wa gagwe, a ya a dula matgowereng, ge a boya matgowereng o be a sa nyuke go tšena ka lapeng la mosadi wa gagwe.

Mosadi a lemoga gore monna a monyake, ke moka a tloga a ya a dula gagubō. Monna a seme a molutu. Monna o be a tšhaba boloi bja matgolo wa gagwe gumôgô le bosuedi. Mosadi yo we a seme a ba le mang, monna a šitwa go tšera dikgomo tša gagwe, ka gobane mosadi wa gagwe o dutš' lapeng la mmagê. Ka gobane ge a kase ke nyaka monyalo waka ba tla mōmpa mosadi wa gagwe.

Tela e ngwe e we e šitišago mōkpo nyana, go kusa gore mosadi wa gagwe o kwanale le mosogana yo monywe. Mowe mōkpo na a ka seme a nyaka dikgomo tša gagwe, o tla bonola go fitthêla, mosogana yo we a kwanayo naê, a tšhaba le

828

K34/82

20

methepa.

ke ge u ile a hwa gore mosadi wa gagwe
o tshabile le mosoguma yo mongwe a
na rene a k'itimela gore ba mofe dingame
tša gagwe. O tla letela ge ba gu inangolo
wa gagwe bure, go yena a e gopoiela.
Ke tsaki le we a tlo nyakago ditō
tša gagwe kamoka.

Mokgwa wa go dira gore mosadi a go tsha
ke ge o setse o mmikile. Mokeagume Mola,
o ile a tša mosadi wa gagwe botguga
Monna a ba lekerobo, a sa nyane gore
mosadi wa gagwe a bolabudisane le butho,
mosadi goba monna. Ge a ka bona yo
mongwe u bolabola nāe, kyopole e gopo-
iela tshoko. Ke moka ka mubunyana o
tia mosadi.

Ge mosadi u ile nokeny, ge u tša epe
o mitšetša ka ngwanong, o kwadiša mo-
sadi go bona gore naa o be a rena
monna yo mongwe. Go ka o ile dikgomey
molaō ke ōnā, le ge u ile ka ntle
molaō ke ōnu. Mosadi a bona matho-
mola, u tshala monna, a tshaba le monna

828

K34/82

81

yo manna we. Manna yo we a go tshaba nê,
 2 nyala ba fu Mola dingoma tša gugwe.

Lesobo ga lefete.

Mola a goma a tšea mosadi yo manna we.
 Mosadi yo we o tšile a modira bjale ka
 yole wa pele, mosadi yo we le yêna a
 šitšua yo kyotšella mokgwa wa mokuta
 o we, ke moka le yêna a tšhala. A go-
 ma a ya a goma dingoma tša gugwe.

Manna a ka seke a phela ka ntše le mosadi,
 are o kgêtha motšabo ke moka mosadi a
 modumêla batho ka moka ba tšoga ba di-
 tšeba ka baka la gore a éme le mosadi gobe
 manna yo manna we ke moka ke molašo.
 Basadi ba motšhalefu ka moka, ba se a
 modumêla.

Mola a ya a tšea kgwebe tšokwe, a
 kwana nê, batšwadi ba kgwebe le bona-
 ba dumêla. Ke moka Mola a ya a nyala.
 Ka morago a ya bogwen, bjale ka ye eke
 manna, a leka ka matšha gore o nyaka go
 robala le motšhera, bjale motšhera wa
 gona. Matšhato wa gugwe a kwa gore
 motšedi wa gugwe wa tša are robalang ke bo

šego.

Ka moswana Mōla ga tšama a sepela mo bathong o tšama a špa mangato wa gagē Phethedi. O re keile ke saloka le mosadi wa ku ke moka phethedi bja ra more di ē yo re o seke wa motomotela mogwete.

Goloma.

Batho ge ba ekwa ka mogwa o we Mōla a bolelago ka ōna, ke moka ba ya ba betšā mangato wa mōla. Ba ba ba loma le more di a gage, gore motho yola a se motho re kwile tša gagwe. Mosetšana a thoma go tšhanoga a tšha by le mosogana yo mongwe. I apugage, a leku ka matla gore more di wa gagwe a boē a ē monneng wa gagwe wa pele, mosetšana a gona. Ke mo-ku ara makhonyana yo moswa gore a nyala, ke moka a bitšā Mōla, a mofa mesebjana ya gagwe.

Mosebjana e we ya gagwe a baka ba mofa ka moka, ka baka la gore o ile a ba fa ku ntle le botlhutse, ditaba tša bea tšaya dyorong ga Sepete lewete.

828

K34/82

83

Mo we Hgorong Mōla o ile a ya a le nōi,
 Ka gobane outswadi bu mōla bu hwile be-
 di ya bona, bjale ngwana wa motlhankana
 ka lupeng la mmagē ke yēna a e nōi. Bja-
 le bu letoko la gabo bu lenne ke mēgwa
 ya Mākeugane. Le mo we Hgorong ditō tōe
 we a tōka tōu tōu ka buta la gotlho-
 ka ditlhatsē. Ke moka Mōla a loba a etla
 mowe.

Mōla a thōma golla ka kōu ya go ē-
 pella Phethedi le sepeke. O rile ge a fitlhi-
 le gae, a hwetšana ele gore gona le bjatwa,
 ga kyaitšedi ya gagwe. Ka morago ga mo
 a nwele, a thōma go e pella kōu e we
 ya gagwe.

Kōu, ore, a wi lele tōu manatsū le
 bu gobendi bu mšulu nthugo mowe a bolu-
 botaya. O epēla a bina busadi bu tiamagōfi.
 Morhubendi, a wi lele tōu manatsū,
 Bagobendi, a wi lele tōu manatsū.
 14. Segōdi bu bolaiile, 24 segodi bu bolaiile,
 18 lebu šala o buša, 26 lebu šala o buša
 10 Phethedi o llē nkwanane tsāka 20 Phethedi

828

K34/82

84

o llê nkwanama tšã gwe. 1d. le ē le bōtsē phethe-
 di le šepete, a wilele dimakutšitšē, a
 wilele dimakutšitšē, 1 E. ba nthobile mokōlō
 ke šitwa le go nwa metsi, 2 E. ba morobile mo-
 kolo o šitwa le go nwa metsi. 1f ke šiku
 šiku le noka ke bjale ka masiamone. Bjale
 bjale a thabakanya dišima ka mongwa
 o a ke nyonyo.

Le robo a le na motae, Mōla a letwe
 o dira ka nyole, o bile o tšofetšē a du-
 tšī lapeng la nyūtšedi ya gagwe. Ka ba-
 na la lerobo la gagwe, mo nyonyo e ya
 gone mosadi yo a ke tšōtšego duobaka
 la lerobo la gagwe.

Bakgonyane a bama ba na motšō wa goyane
 nyutšebe, ka bama la gore ba na seke ba
 nyona fōlētō ya go nyutšē šilō tšā bone.
 Go bjale ka yōna nyutšebe e ka seke ya
 fore morogana a ke manyane ka ntle
 le gwe a forane le yo mongwe. Ka bama
 la gore monna wa gagwe ke sefebi le yēna
 mosadi ye e se sefebi.

Go ima ga nyutšebe.

Ye nyutšebe, e ka ima e sešū e bitšwe

batwadi ba kyarebe ba swanetše go sekisa
 moredi wa bona, gore o imisitše He mung, a
 bolêle monna ya we a moimisitšego, He moka
 batwadi ba romêle sebaka ga bolesogana
 go bitša batwadi ba lesogana, gore re kua
 nywana we rena ore o sintše He ngwana
 wa lena, He moka le bona ba butšise mowa
 wa bona, ge a dumela bu tla fetola se-
 baka gore sepela re dikwile.

Batwadi ba kyarebe a hwetšune nnete.
 He moka bu roma sebaka ga bukanyana
 go butšibiša gore mosadi wa bona o sintše
 ore o sintše He moka. Ba lifiša se-
 khôtlôlô se we, ba kyekolo ba dira gore
 ba bitšise mosadi, ba mitšisa ka bjaluwa,
 o bitšisa He bukgekolo. Ba moiša ka kgomo
 ya go ntšha He batwadi ba moima He a
 go alala le gogô.

Gogana, ka malaô wa sesotho, mogana
 ge a šetše a nyetše mosadi, ka moago
 a se a monyane, o nyeka dikgomo tša ga-
 ywe. Malaô a o dumelane le taba e we.
 Ba kgonyana ba swanetše go loba ditô
 tša bona.

828

K34/82

86

Go tšhaba ga butswadi ba mothepa, ka
yobona gore go tšhwa o e ya le ditšhōrō go
a tšwenya, le gore ditšō tšū butho dia bo-
laya, a ka mofu ditšō tšū gugwe. Le yona
go mofu ke ge a bona gore ya monywe
o tšea mosadi o setšē a monyetšē. Le
ge o utswile gore ba ga matšgolo wa gu-
go ke buloi, motšgonyana a swanēla go
seponagutšū gore wa tšhala, ka go bolabo-
la ka malomo.

Go setšhaba lehu, butho ba bangwe ge
bakšgonyana ba ka nyala Moredi wa bona
ka morago a se a ke sa monyaka, ba ga-
na go mofu ditšgomo tšēwe a gonyala ka
tšōnani. Motšgonyana le ge a kaya kgorong ba
ka seke ba modumēla, le kgotla le tšū mo-
tšū gore mosadi wa gugo tšō, motšēe a
tšhala o kuseyo, o tšea ke ya monywe.

Dingaka.

Le ge go ku hwa motho motšeng, ke maku
beng ba motšē ba tšū ba ya dingakeng dita-
ola tšā ya tšā tšā matšgolo wa motšgonyana
Mawe gana le batšhatsē bjo botšilego gore
matšgolo wa bona wa loya, empa motšgonyana

828

K34/82

87

na a swanêla go tlangogêla mosadi wa gagwe.

Tema ya 7 lefu go bababedi la kgotofalo.

Ye monna a ka nyala mothepa, bjale ka morago ga monyalo o we wa gagwe, mothepa a bu setlaçêla sa ditlaçêla. Yo we motho a sa kwane naê ka dipolêlô, mo motho a bolubola naê, a no fetola ka mokywa o a kgonago, mohlhomong a seke a go fetola. Ke tsuanêlô ya gore moogana a seke a motšea, empa ba swanetsê go mošupa mošetana yo monnye.

Mokaoa, ge yo monnye wa bona a ka dira tsela e we ya bokaoa, bokaoa kudu bo dira ke monna, mosadi ge monna wa gagwe a sa phela a ka se ke a dira bokaoa, o fo dira bofebi fêla. Ka goriale mo we monna a ka seke a motlhala, bofebi ke maluô wa bagotagoto. Ke yêna monna a ka seke a tshala mosadi ka bakula la bofebi. Monna o swanetsê go swara monna a molifisa.

Batlhanya, mowe re hwešana seema se seego ya ledume le tšona ntšhong yoba ngwana wa tadi re mōne ka mosala. Ka yoriāle mowe ke gore, o tla hwešana ele gore butswadi ba ya yuse, o tla hwešana yo mangwe wa bone e le letlhanya. Mōogana ya we oile mowe a dibōna, a ka seke a kyona go matlhalas e fēta o tšentshi-tšē mōto ka mayapeng.

Butswadi mo gongwe o tla hwešana bu mūtšitšē gore felo fuwe a wa swanēlu go tšea mosadi, ka baka la go re butswadi ba yuse ke matlhanya. Yēna ka noši mōogana o ile a se wa monyaka, a dibōne. Ngwana a lēla naku ya mokhura ba setlha ba mofa.

Le phēra.

Ge mōsetaana a kare a nyadimile ka morayo a bu le bolwetši bja lephēra, ena tabu ke e kyolo, ka gobane bolwetši bjo a topu lefokeng, o bo tšere mōthong. Mōtho ya we a mōfilego bolwetši bjo, o swanetšē go napa a mōtšea. Ge a

sa nyane go motšea gona, nyaku e we
 e moalufago e swanetše go ulafu le
 monna wa gogê, go dirêla gore motlha-
 ny, monna a butugana le mosadi a se-
 ke a tšima bolwetšhi.

Segôle, ena ke taba e mosadi go a
 šetšego a nyaditwe, a ka seke a kgona
 go tshala goba mosogana ye a ile a gô-
 lofala, mosadi le yêna a ka seke a tshala.
 fa dira ka kyole ke bogole bja we
 ba motlhuyetšego ka katse. Ge motšo wa
 se-yole a fitlha ka gae, o tla kua ba-
 nyulabje ba moratu ka gore segôle ke sa
 o kgomo se tshatšhi se boya motšeny.
 fa gona motšo yo a ka sepetlaga a pe-
 putšhi yo manywe. fa bjale kage motšo
 a ka tlogêla ke sešhi se senywe goba
 a latlhêgêlwa ke letlhô. fa gona tshudo
 tabeng ya mohuta o we.

Go tshibala ditšebe, mosadi goba mo-
 nna, ga gona tshatšhi tšebe e we.
 ka gobane motlhang mosogana a iša
 go mabotšhi ba butšiša mošetanu goe
 ke nnete wa moratu, a dumêla, ke motša

K34/82

90

ba mubisa diputiso, ka gore wa mōna
gore a se segole, bjale motho o šika le ditso-
tse, ge a ka riptega le o to goba letsogo, a
o ka seke wa tshano, ke moka a du-
mela. Bjale yo monywe a ka tshagela
ke bogole a ka seke a kgona go tshano-
gela kunō ya gogwe. Goba mosogana ke ge
ele kgarebe, a ka seke a kgona go tsha-
noga, ge yo monywe wa bona a ile
a fofofala.

Sethoko (setlaela), ke gore ge ele se-
tlaela sa bathong wa tšea mosadi, ka
gobane batswadi ba tla motšha gore
o ka seke wa sepela o mopeputše.
Makgapa, ge batswadi ba se šu ba
a mogela dikgomo, ba bona gore
motho yo we a tšego moredi wa
bona ke makgapa a ba modumele.

Batswadi.

Bjale ka ge go tšibwa gore, motho
o be a šupa ke batswadi mowe a
swanetšego go tšea mosadi. Kagorale
mowe batswadi ba makgapa ba ka
seke ba tshaloša gore ngwana wa

828

K34/82

91

bona ke matlapa. Batawadi ba mo-
setšana ba swanetse go nyakisisa
ga botse go tseba gore mosogana
yo we a tšaya ngwana wa bona
ke wa mohuta mung. Ge ba ile ba kwe
ga botse gore ke matlapa, ba ku seke
ba dumela gore ngwana wa bona
a tšee ke muthu wa mohuta o we.

Thibela malwetši.

Ke botšela seena sena sa thibela
la malwetši e phala ka lafo, ka baka
la gore mosogana, a ka tloga a ya ma-
kgweng, ge a le mowe ke moka a
tšwa bolwetši, ele gore o tlogile a
yetše m o shepa. Sa go hwetšana
o eme šako a lena bo tlogelō. Mo-
sogana ge a boya matlapeng a boya le bo-
lwetši, bjale ka tšhofela. Mosetšana a ka
fo tšhano. Yona le ba bangwe bayu go
ba tšhepile fela gore ba tla motšhabela
gore bolwetši bja seke bja mo-
tšhano. Bo nyata a ba kwana
le taba ya mohuta o we, ba tšhano-
ga.

828

K34/82

92^{*}

Batswadi ba mothepa, go kgwala di-
tshete, ba swanetše go mofa dikgomo
tša gage. Mosadi yo a tla gamotsēa
o tla tšea kgole, mowe le ka otee, a
sa tsebego botwetš; bja gage.

Je moragana yo we a tšego kgarebe,
a ka hura a seša a betša mosadi yo
we a šetšego a monyetš. Lehu a le
tshadiiri, batswadi ba gage ba tla šula
ba meka. Je moha a na le ngwanabo
o tla šula a dula le yo we
ngwanabo, le ge eke motho yo mo-
ngwe wa lelato goba motho a šele
ge a sena ngwanabo.

ends 828

$$\frac{\text{L } 33 \times 24}{60 \times 32} = \frac{2}{5} \cdot \text{pp } 92 = 37 \text{ pp typed}$$